

A/421

PEDAGOOGIKA
ARHIIVMUSEUM
FOND K 44681

67 lk

Lubade koostamisele.
28.05.96. *[signature]*

SISUKORD

TALLINNA PEDAGOOGIKAÜLIKOOL

Kasvatusteaduste teaduskond

Algõpetuse osakond

MERLE TAAL

E. LENDERI GÜMNAASIUMI
KUNSTIÕPETAJAD 1918 - 1940

DIPLOMITÖÖ

Juhendaja: dots. Hans Gabral

Tallinn 1996

SISUKORD

Sissejuhatus	5
1. 20.-30.- aastate Eesti kool	7
1.1. Kunstiõpetajaskonna kujunemine	7
2. E. Lenderi Tütarlaste Eragümnaasium	10
2.1. Ajalooline ülevaade	10
2.2. Kunstiõpetus koolis	13
3. E. Lenderi eragümnaasiumi õpetajad	14
3.1. E. A. Lender	14
3.2. R. Nyman	15
3.3. V. Päts	16
3.3.1 "Eesti rahvariie ja ornament" (1926)	17
3.3.2 "Eesti vöökirjad" (1926)	18
3.4. A. Kivi	18
3.4.1 "Joonistamise õpetus I" (1921)	18
3.4.2 "Joonistamise õpetus II" (1923)	19
3.4.3 "Eesti graafika kodule ja koolile" (1923)	20
3.5. G. Rogoškin	21
3.6. K. Mark-Mei	21
3.6.1 "Voolimisõpetus" (1925)	22
3.7. J. Greenberg	23
3.8. S. Mikkelson-Utsal	24
3.9. L. Tudeberg	25
3.10. A. Pulst	26

3.11. E. Sommer	27
3.12. Ch. Hoeppener	27
4. Ch. Hoeppeneri metoodika	29
4.1. Õpetamise eesmärk	30
4.2. Silma ja käe arendamine	31
4.2.1 Silma arendamine	31
4.2.2 Käe arendamine	32
4.3. Silma ja käe arendamisvõimalused	33
4.3.1 Visandlik joonistamine	33
4.3.2 Maalimine	35
4.3.3 Mälu järgi joonistamine	36
4.3.4 Pintslijoonis	38
4.3.5 Värviülesanded	39
4.3.6 Struktuurne joonistamine	40
4.3.7 Kaunistav joonistamine	42
4.3.8 Perspektiiviõpetus	43
4.3.9 Valguse muutused	45
4.3.10 Skitseerimine	46
4.3.11 Pildivaatlused	47
4.3.12 Jalutuskäigud	48
4.3.13 Voolimine	50
4.3.14 Joonlauajoonis	51
Kokkuvõte	52
Kasutatud kirjandus	53
Summary	55

SISSEJUHATUS

Lisa I Tööplaanid 56

1. Esimene aasta

2. Teine aasta

3. Kolmas aasta

4. Neljas aasta

5. Viies aasta

6. Kuues aasta

Koolide kunstõpetuses valitses suur suundade segipaisatus /24, lk. 7/, kuid peagi algas murranguaeg.

Kunsti ja handusele edasviijateks olid Euroopas ja Venemaal teadmine ning pedagoogilisi vaateid ja kogemusi omandanud noored haritlased, kellel oli võimalus rajada uue põlvkõlvkooli. Nii nagu Voldemar Pätsi, Reinar Nymägi, Johannes Greenbergi jpt.

Paljude teiste seas kõrvale tõusis ka E. Lenderi pühendunud õpetajaskond. See kool oli algselt ainult eesti rahvusest kunstnike mõeldud sõberikool, mis töötas aastatel 1907 - 1940.

Kaardleva diplomantide eemärgiks on vandetat tagasi kunstikasvatuse kogemustele: see koolis 20. sajandi alguskümneid. Seda tehakse tuginedes E. Lenderi Eragümnaasiumi õpetajaskonnale ja nende loomingule. Töö koostab autorid.

I osas tutvustatakse kaardleva kunstõpetajate kaardi kogumist ja koolidest, kus nad osalesid oma teadmisel.

II osas tutvustatakse E. Lenderi Viimaste Eragümnaasiumi tegevust.

SISSEJUHATUS

Joonistamise õpetamine on koolis olulist rolli omanud sellest ajast alates, kui hakati nõudma õpilaste kõikide võimete arendamist.

Kunstialaste ainete õpetamise metoodika range väljaarendamine on raske, kuna sellel alal pole vaieldamatuid seadusi nagu teistes ainetes. Sellepärast tuleb eeskju võtta praktilistest kogemustest, mida kunstimeistrid ja -pedagoogid on ajaloo vältel pärandanud /25, lk. 5/

Heites pilgu 20. sajandi algusesse, võib väita, et see oli keeruline ajajärk nii poliitikas kui ka hariduselus.

Koolide kunstiõpetuses valitses suur suundade segipaisatus /24, lk. 7/, kuid peagi algas murranguline areng.

Kunsti ja hariduselu edasivijateks olid Euroopas ja Venemaal teadmisi ning pedagoogilisi vaateid ja kogemusi omandanud noored haritlased, kellel oli võimalus rajada alus uuele koolisüsteemile. Nimetagem Voldemar Pätsi, Roman Nymani, Johannes Greenbergi jpt.

Paljude teiste seoste kõrval ühendab neid kuulumine E. Lenderi gümnaasiumi õpetajaskonda. See kool oli algselt ainus eesti rahvusest tütarlastele mõeldud üldhariduskool, mis töötas aastatel 1907 - 1940.

Käesoleva diplomitöö eesmärgiks on vaadata tagasi kunstikasvatuse kujunemisele eesti koolis 20. sajandi alguskümnenditel. Seda tehakse tuginedes E. Lenderi Eragümnaasiumi õpetajaskonnale ja nende loomingule. Töö koosneb neljast osast:

I osas antakse ülevaade kunstiõpetajate kaadri kujunemisest ja koolidest, kus nad omandasid oma teadmised.

II osas vaadeldakse E. Lenderi Tütarlaste Eragümnaasiumi tegevust.

III osas räägitakse E. Lenderi Gümnaasiumi kunstiõpetajast ja nende loomingust ning saavutustest.

IV osas esitatakse Ch. Hoeppeneri metoodika, mis oli aluseks hilisematele metoodikatele ja mida võib lugeda oma aja ja ala parimate hulka.

Kunstõppeasutustest nimelised õpetajad ei mõtnud varem üldhariduskooli metoodiliseks ümberkujutamist. Õpetajad hakkasid koolides õpetama enamasti nii, nagu nad olid ise õppinud. Kutsuti õpetajatele korraldati kursusi, kus õpetasid enamasti vanemate ja gümnaasiumite joonistamisõpetajad. Paljud andsid välja metoodilisi kirjandusi ja kogumikke, kuni kodanliku perioodi algul puudus eestikeelne metoodiline kirjandus täielikult. Enamik tegevpedagooge töötas samalaadselt mitmes koolis.

Suur osa õpetajast olid tunnustatud kunstnikud. Eesti kunstiõpetajate nimepalgeline loendi minimeedlikult esitab E. Lenderi Tatarlaste Erakooliõpetajate loendi. Järgnevalt on vaatluse all koolid, kus said oma sünnikohas üldhariduskooli kunstiõpetajad.

Eesti kooli joonistamisõpetamise areng tsarismi ja kodanliku aja perioodil toimus ürgvaatelt vahelduvasti: esijoonel võib nimetada vene ja saksa mõjusid. /23. lk. 4/

Mõõdukas ajajärgi II poolel oli Eesti kunstnikele peamiseks erihariduse andjaks Peterburi Kunstide Akadeemia. Sajandivahetusel muutus eestlaste hulgas küllalt populaarseks 1879. a. avatud prantsuse Stieglitzi Tehnilise Joonistamise Keskõppeasutus.

Talendid üldharidusainete kursuse, vahel õpidane endale eriala. Kooli õppematerjalid saadeti kopeerimiseks, tööde teostamiseks oli hää. Joonistamisõpetaja kutse loojajana nägi ühe asja kestel joonistamise metoodikat. 1899. a. asus kooli Voldemar Fritz, 1900. a. Roman Nyman ja

1. 20. - 30. AASTATE EESTI KOOL

1.1 KUNSTIÕPETAJASKONNA KUJUNEMINE

Kunstiõppeasutustest tulnud õpetajalt ei nõutud varem üldhariduskooli metoodika omapära tundmist. Õpetajad hakkasid koolides õpetama enamasti nii, nagu nad olid ise õppinud. Kutseta õpetajatele korraldati kursusi, kus õpetasid enamasti seminaride ja gümnaasiumite joonistamisõpetajad. Paljud andsid välja metoodilisi kirjutisi ja kogumikke, kuna kodanliku perioodi algul puudus eestikeelne metoodiline kirjandus täielikult. Enamik tegevpedagooge töötas samaaegselt mitmes koolis.

Suur osa õpetajaist olid tunnustatud kunstnikud. Eesti kunstiõpetajate mitmepalgelise kaadri minimudeliks sobib E. Lenderi Tütarlaste Eragümnaasiumi kunstiõpetajaskond. Järgnevalt on vaatluse all koolid, kus said oma suundumuse ülnimetatud kooli kunstiõpetajad.

Eesti kooli joonistamisõpetuse areng tsarismi ja kodanliku aja perioodil toimus tugevatel välismõjudel: esijoones tuleb nimetada vene ja saksa mõjusid.
/23, lk. 4/

Möödunud sajandi II poolel oli eesti kunstnikele peamiseks erihariduse andjaks Peterburi Kunstide Akadeemia. Sajandivahetusel muutus eestlaste hulgas küllalt populaarseks 1879. a. avatud parun Stieglitzi Tehnilise Joonistamise Keskõppeasutus.

Läbinud üldkunstiainete kursuse, valis õpilane endale eriala. Kooli õppemeetod rajanes kopeerimisele, tööde teostusoskus oli hea. Joonistusõpetaja kutse taotlejaile loeti ühe aasta kestel joonistamise metoodikat. 1899. a. astus kooli Voldemar Päts, 1900. a. Roman Nyman ja

1903. a. Alfred Kivi. 1905. a. dekorativmaali lõpetanud Päts alustas pedagoogilist tegevust Riias Balti Õpetajate Seminaris ja jätkas seda hiljem Tallinnas. 1907. a. veebruaris sõitis R. Nyman kooli stipendiaadina 2 a.-ks välismaale, kus ta töötas õpitud dekoratsioonimaali erialal.

1908. a. tuli ofordi erialalt Alfred Kivi, kes asus Tallinnasse joonistamisõpetajaks.

1910 lõpetas kooli G. Rogoškin.

Mitmed õpetajad tõid välismaalt kaasa uusi ideid. Johannes Greenberg sai oma kunstihariduse Berliini Kuninglikus Kunsttööstuse ja Käsitöökoolis 1906. - 1908. Aastail 1909 - 1913 õppis ta Müncheni Kunstide Akadeemias. Baltisakslane Charlotte Hoeppener õppis aastatel 1892 - 1893 ja 1904 - 1906 Dresdenis G. Richterscheni Kunstikoolis. Saksamaal oli sellel ajajärgul valdav natuurimeetod, mille ideed olid kokku võetud 1902. a. maksmapandud nn. Preisi programmiga.

Eesti kunstnikud, kes olid õppinud välismaal, hakkasid kodumaal oma oskusi edasi andma. 1912. a. alustasid Tallinnas tegevust kunstikursused, mis kaks aastat hiljem kujunesid Tallinna Kunsttööstuskooliks. Selle initsiaatorid ja esimesed õppejõud olid A. Kivi, V. Päts, R. Nyman ja G. Rogoškin. 1920. a. muudeti kool Riigi Kunsttööstuskooliks. Kooli programmi koostamisel ja struktuuri väljatöötamisel järgiti Stieglitzi Kunsttööstuskooli.

Pedagoogilise kursuse läbijad võisid õpetada kunstiaineid Kaubandustööstusministeeriumi alamastme õppeasutustes.

1930. a. lõpetas Tallinna Kunsttööstuskooli S. Mikkelson-Utsal.

20.-ndate aastate algul kujunes Tallinnas üheks suuremaks kunstnike koondiseks Eesti Kujutavate Kunstnike Keskühing (EKKKÜ), Tartus kujunes ainult üks organisatsioon - kunstühing "Pallas", millest kasvas välja kunstikool "Pallas", mis tegutses aastatel 1919 - 1940. Õppetöös oli peaaegu praktiliste

oskuste arendamisel, kogu õppetöö koolis oli rajatud natuuri tundmaõppimisele realistlike vormivahenditega. 1932. a. lõpetas Pallase L. Tudeberg.

2.1 AJALOOLINE ÜLEVAADE

27. veebruaril 1907 a. avati Tallinnas R. Leanderi Tatarlaste Prohümnaasium. Sellel ajal oli Tallinnas ainult üks õigustega tatarlaste gümnaasium - Rahvahariduse Ministeeriumi Gümnaasium, kuhu ei pääsenud Eesti rahvusest õpilased puudoliku vene keele oskuse tõttu.

Et võimaldada ka Eesti rahvusest õpilastele keskhariduse saamist, asutas kodukooliõpetaja kutsuga Elfriede Leander endanimelise gümnaasiumi.

Kooli alustas tegemist Niam-Karja tänaval maja nr. 13 ruumides, kus ta töötas 7 aastat. Ruumid olid halvasti valgustatud ja 1914. aastal avanes koolil võimalus kolida suurese ruumidesse Toompale Douglasi tänavale maja nr. 2, hiljem Priskopi, praeguse Kallaku tänav.

Seal töötas kool Saksa okupatsioonini. 1918. aastal koliti Maakri tänavale maja nr. 28. Siin töötas õppeasutus kuni 1. juulini 1935, mil valmis uus hoone.

Kooli juhatajaks nimetati E. Leander. Õppe- ja kasvatusööd juhtis õppejuhataja.

Kool avati kahe ettevalmistusklassiga ja esimese, kolmanda ja neljanda gümnaasiumiklassiga. Õpilaste arv oli 89. Hiljem töötas kool kolme ettevalmistus-, seitsme gümnaasiumi- ja ühe pedagoogikaklassiga.

Õpilaskond koosnes peamiselt eestlastest, kuid oli ka vene ja juudi rahvusest lapsi. Õppekeeleks oli 1907. - 1918. a. vene keel, ent seejuures õpetati ka Eesti keelt. Alates 1918. aastast oli õppekeeleks Eesti keel.

Kool leidis poolehoidu ja õpilaste arv kasvas pidevalt ning ulatus 600-ni.

2. E. LENDERI TÛTARLASTE ERAGÛMNAASIUM

2.1 AJALOO LINE ÛLEVAADE

27. aug. 1907. a. avati Tallinnas E. Lenderi TÛtarlaste EragÛmnaasium. Sellel ajal oli Tallinnas ainult Ûks õigustega tÛtarlaste gÛmnaasium - Rahvahariduse Ministeeriumi GÛmnaasium, kuhu ei pÛâsenud eesti rahvusest õpilased puuduliku vene keele oskuse tõttu.

Et võimaldada ka eesti rahvusest õpilastele keskhariduse saamist, asutas kodukooliõpetaja kutsega Elfriede Lender endanimelise gÛmnaasiumi.

Kool alustas tegevust Suur-Karja tänaval maja nr. 13 ruumides, kus ta tõõtas 7 aastat. Ruumid olid halvad. 1914. aastal avanes koolil võimalus kolida uutesse ruumidesse Toompeale Douglaste tänavale majja nr. 2, hiljem Piiskopi, praegune Kallaku tänav.

Seal tõõtas kool Saksa okupatsioonini. 1918. aastal koliti Maakri tänavale majja nr. 28. Siin tõõtas õppeasutus kuni 1. juulini 1935, mil valmis uus hoone.

Kooli juhatajaks kinnitati E. Lender. Õppe- ja kasvatustõõd juhtis õppenõukogu.

Kool avati kahe ettevalmistusklassiga ja esimese, kolmanda ja neljanda gÛmnaasiumiklassiga. Õpilaste arv oli 89. Hiljem tõõtas kool kolme ettevalmistus-, seitsme gÛmnaasiumi- ja Ûhe pedagoogikaklassiga.

Õpilaskond koosnes peamiselt eestlastest, kuid oli ka vene ja juudi rahvusest lapsi. Õppekeeleks oli 1907. - 1918. a. vene keel, ent seejuures õpetati ka eesti keelt. Alates 1918. aastast oli õppekeeleks eesti keel.

Kool leidis poolehoidu ja õpilaste arv kasvas pidevalt ning ulatus 600-ni.

Kool töötas alates 1911/12 õ.-a.-st kahe klassikomplektiga ja alates 1935/36 õ.-a.-st 13 ja 14 klassikomplektiga.

Alguses töötas kool reaalgümnaasiumina, 28. augustist 1923. aastal muudeti ta humanitaargümnaasiumiks ning sellisena võeti vastu avalike keskkoolide võrku.

1935/36. ja 1936/37. õ.-a. baseerus kolmeklassiline gümnaasium viieklassilisele kesk- ja neljaklassilisele algkoolile. 1937/38 kuni 1939/40 õ.-a. aga baseerus kolmeklassiline gümnaasium viieklassilisele progümnaasiumile ja neljaklassilisele algkoolile.

1935. a. avas E. Lender oma kooli juures aastase õppeajaga Lastekasvatavate kursused, mis tegutsesid kuni 1937. aasta sügiseni, mil alustas tööd E. Lenderi Lasteaednike Eraseminar kaheaastase õppekursusega. Lastekasvatavate kursustele ja Eraseminari võeti vastu keskkooli lõpetanud naissoost isikuid.

Esimene lend lõpetas gümnaasiumi 1912. aastal. Kuni 1938. aasta kevadeni lõpetas kooli 26 lendu 661 õpilasega, koolist oli läbi käinud 375 õpilast. Gümnaasiumi juures tegutses Lastevanemate Komitee ja "E. Lenderi Tütarlaste Erahumanitaargümnaasiumi Puudustkannatavatele Õpilastele Abiandmise Selts". Alates 1928. a. tegutses vilistlaskogu.

Koolil olid järgmised õpilasorganisatsioonid:

Eesti Noorte Punase Risti Selts, asut. 1927.a., spordiring, muusikaring, kirjandusring, organisatsioon "Kodutütred".

Ajakirjadest ilmusid "Välkvalgus" 1934, "Käbi" 1936, "Sütik".

Algaastail ei saanud kool kusagilt toetust. Kooli ülalpidajaks oli 1907. - 1935. a. E. Lender. 1920. aastal võttis riigivalitsus enda kanda keskkooli

õpetajate töötasud ja Tallinna linnavalitsus määras iga-aastase toetuse algkoolile.

Tallinna linna poolt võimaldati koolimaja ehituseks tasuta krunt Politseiaial. Ehitusühingu "E. L. Tütarlaste Gümnaasiumi Hoone" tegevus oli edukas ja kool kolis uude majja 1935. a.

Sellest ajast alates sai kooli ülalpidajaks sihtasutus "E. Lenderi Tütarlaste Eragümnaasium".

E. Lenderi Gümnaasium likvideeriti vastavalt eraõppeasutuste likvideerimise seadusele 1. aug. 1940.

Algkooli õpilased saadeti linna algkoolidesse. Keskkool liideti Kubu Erakooliga ja ühiselt töötasid nad samas hoones võõra nime all:

Tallinna VIII KK..

E. Lenderi Tütarlaste Erareaalgümnaasium tegutses aastal 1918 - 1923.

E. Lenderi Tütarlaste Erahumanitaargümnaasium tegutses

1923/24.- 1934/35. a.

E. Lenderi Tütarlaste Eragümnaasium, Erakeskkool ja Eraalgkooltegutsesid 1935/36.- 1936/37. a.

2.2 KUNSTIÕPETUS KOOLIS

Eestis funktsioneeris 1920. - 1930. aastatel küllaltk dünaamiline üldhariduse süsteem, mis andis võimaluse eragümnaasiumites paindlikult muuta kunstiõpetuse ja keelte mahtu. /6, lk. 43/

Jättes kõrvale 1917. a. koostatud ajutised õppekavad, ilmusid esimesed õppekavad alles 1921. aastal. "Algkooli õppe- ja tunnikavade" üks koostajatest oli A. Kivi.

Õpetajad tuginesid kodanlikul perioodil välja andma hakatud metoodilisele kirjandusele. Nimetagem autoritest V. Melnikut, G. Moostet, A. Remmelit. Õpetamisel kasutati natuurimeetodit ja lapse loomingust lähtuvat õpetamismetoodikat.

Kooliaega meenutab lenderlane Sigrid Uiga: "Joonistamisõpetajks oli Salme Mikkelson. Tunnis tehti põhiliselt temaatilisi töid, palju lubati teha iseseisvalt. Meid tutvustati värviõpetuse- ja akvarellitehnikaga, kõneldi kunstistiilidest. Kujundati reklaame, mustreid serviisidele. Tutvustati õlimaali tehnikat ja näidati lõuendi ettevalmistamist. Väga palju joonistati mälu järgi. Kolmandast klassist alates tehti maastikupilte ilma ettejoonistamiseta. Üheksanda klassiga lõppesid joonistamistunnid, järgnes 1 - 2 aastat joonestamist."

Paljud 1928. a. välja antud programmi seisukohad on kasutusel viimaste aastakümnete kunstiõpetuses: ühendatud kunsti- ja tööõpetus, süsteempärases metoodilises seoses mahu, pinna ja joone kasutamine. See on reaalseks kinnituseks nende põhimõtete elujõulisusele. /6, lk. 45/

3. E. LENDERI ERAGÜMNAASIUMI ÕPETAJAD

3.1 ELFRIEDE AMANDA LENDER

E. Lender sündis 7. mail 1882. a. Tallinnas vabrikutöölise J. Meikovi esimese lapsena. Esimeseks kooliks oli Pikal tänaval asunud pr. Schröppe ettevalmistuskool. Kool oli saksakeelne, kuid samaaegselt hakati õpetama ka vene ja prantsuse keelt. Ta oli seal ainus eestlane.

1891 - 1900 õppis ta kohalikus vene gümnaasiumis. 5. õppeaastal määrati talle kroonustipendium õppeaja lõpuni. Juunis 1900. a. lõpetas E. Lender gümnaasiumi pedagoogikaklassi, sellega olid algkooliõpetaja õigused käes.

E. Lender soovis saada arstiks ja otsustas pidada 5 aastat õpetajaametit, et koguda raha ülikooli jaoks. Ta andis eratunde, sh. vene keelt. 1900. aastal võttis ta vastu algkooliõpetaja koha dr. Martin Lutheri lastekodus. Dr. Lutheri kool oli 4-klassiline segakool. 1902. a. pakuti talle õpetajakohta uues Esimeses Riiklikus Poeglaste Algkoolis. Seal tuli õpetada ka usuõpetust ja matemaatikat.

1904. a. abiellus ta insener Voldemar Lenderiga, kes asus 1904. a. linnapea kohale. E. Lendele tehti ettepanek avada "priikool" linna poeglaste gümnaasiumi ruumides. Septembri algul 1906. aastal alustas kool tegevust. "Elfriede Lenderi Maksuta Algkool Mõlemast Soost Lastele". See kool töötas 2 aastat.

Kuna eestlasel oli raske vene gümnaasiumisse sisse astuda, otsustas Lender avada gümnaasiumi. Ta oli kindel, et saab vajaliku arvu õpilasi.

Rohkem muret tekitas ruumide küsimus. Paljud vanemad löid kahtlema E. Lenderi nooruse tõttu ja ei toonud oma lapsi kooli.

A.Möölmann-Valgma meenutab: "Pr. Lenderi hoiak ja välimus rõhutasid seda, mis oli kooli kasvatuse üheks aluseks - distsipliin. Tema silmade vali pilk ja kõlav ning samal ajal autoriteetne hääl ei sallinud vastuvaidlemist. Pr. Lenderil oli ka teine pale: südamlilik, hell ja rõõmsameelne." /7, lk.100 /

3.2 ROMAN NYMAN

Roman Nyman elas aastatel 1881 - 1951 Tallinnas. R. Nyman alustas kunstiõpinguid 1900 - 1906 Peterburgis Stieglitzi Kunsttööstuskoolis dekoratiivmaali erialal. Stipendiaadina käis ta Prantsusmaal, Norras, Itaalias. Aastatel 1910 - 1912 töötas ta Peterburgi Jansoni Kaubanduskoolis ja täiendas ennast dekoratiivmaali alal. 1912. aastal naasis ta Eestimaale ja alustas tegevust "Estonia" teatri dekoraatorina. 1912 - 1915 oli ta E. Lenderi Gümnaasiumi kunstiõpetaja. Ühtlasi töötas ta joonistusõpetajana Tallinna keskkoolides ja Eesti Kunstiseltsi joonistamise kursustel. 1912 - 1915 oli ta Tallinna Kunsttööstuskooli õppejõuks. Näitustel esinemist alustas ta 1906. aastal. Ta oli üks esimesi eesti kutselisi teatrikunstnikke. Temast kujunes eesti professionaalse lavadekoratsiooni looja ja tuntud maastikumaalija.

Ta kuulus EKKKÜ-sse ja 1927 - 1928 oli Kujutava Kunsti Sihtkapitali Valitsuse esimees. 1921. a. loobus ta teatritööst. 1925 - 26 aasta paiku valmis esimene suurem seeria kodumaa maastikke.

3.3 VOLDEMAR PÄTS

Voldemar Päts sündis 19.07.1878.a. Tahkurannas ja suri 27.06.1958. aastal Torontos. 1900 - 1905 õppis ta parun Stieglitzi Kunsttööstuskoolis ja lõpetas selle rakenduskunstniku diplomiga. 1906. a. sai ta joonistusõpetaja kutseõiguse. 1907. a. täiendas V. Päts end Peterburgis Pedagoogikaakadeemia juures pedagoogikakursustel, kus ta omandas kesk- ja kutsekooli joonistamise ja joonestamise õpetaja kutse. 1906. - 1910.a. töötas V. Päts Tallinna Nikolai Gümnaasiumis.

1907. aastast alates oli V. Päts tegev algkooliõpetajate joonistamiskursuste juhatajana, pidades kunstialaseid loenguid ja õpetades joonistamist ning selle metoodikat. Tallinna algkoolidest kadus ära kopeerimine ja ornamentide joonistamine ruudulistesse vihikutesse. V. Pätsi eestvedamisel hakati korraldama ülelinnalisi pedagoogilisi näitusi. Joonistused aratasid tähelepanu oma uudsuse ja värskusega.

1907. - 1908. a. oli V. Päts õpetajaks Johanson'i Erakoolis ja

1908. - 1912. a. Peetri Reaalkoolis.

1907 - 1912 töötas V. Päts Lenderi gümnaasiumis kunstiõpetajana.

1910. a. organiseeris ta õhtused graafikakursused, mis olid Kunsttööstuskooli eelkäijaks. 1911. - 1934. a. töötas ta Riigi Kunsttööstuskooli, 1934. aastast Riigi Kõrgema Kunsttööstuskooli juhatajana. Aastatel 1934 - 1940 oli ta Haridusministeeriumi Kutseoskuse Osakonna juhataja ja 1936. a. maist alates haridusministri abi. 1932. aastal valiti ta Eesti Kultuurkapitali Kujutava Kunsti

Sihtkapitali Valitsuse esimeheks. Tema juhtival osavõtul valmis Kunstihoone ja ta korraldas kunstinäitusi Tšehhoslovakkias, Austrias, Itaalias jm.

V. Päts võttis osa rahvusvahelisest kunstiõpetajate ja rakenduskunsti kongressist Prahast 1929. a. ja VII kongressist Brüsselis (1935).

1938. aastal valiti ta riigikogu liikmeks. 1938. a. omistati talle Riigi Kõrgema Kunstikooli auprofessori nimetus ja rakenduskunstiühingu "RaKü" auliikme nimetus.

1944. a. emigreerus V. Päts Saksamaale ja oli Eesti Hariduskeskuse juhataja Berliini osa tsoonis. Ta oli Eesti Kunstnike Koondise kaasasutaja Torontos.

3.3.1 V. PÄTS "EESTI RAHVARIIE JA ORNAMENT" (1926)

1926. aastani ilmunud eesti rahvuslike ornamentide kogumikest on antud trüki kõige täielikum.

Kogusse on koondatud naiskäsitöö näidiseid, jooniseid rahvariietest ja tarbeasjadest.

Väljaanne koosneb 100 värvilisest tabelist, mis on jaotatud vihikutesse.

Joonistuste paigutusviis tabelitesse ja üksikute vihikute sisu näitab, et see väljaanne pole koostatud ajaloolises järjekorras etnograafiliseks või teaduslikuks tööks, vaid eesmärgiks on ülevaate andmine eesti rahvakunsti motiividest.

Sissejuhatus on kirjutatud neljas keeles. Tabelitel puuduvad märkmed ornamenti päritolu kohta.

3.3.2 "EESTI VÖÖKIRJAD" (1926)

Kogumik koosneb lahtistel lehtedel olevatest vöökirjade näidistest ja annab ülevaate vöökirjade mitmekesisusest. Puuduvad viited mustrit päritolu kohta.

3.4 ALFRED KONSTANTIN KIVI

A. K. Kivi elas aastatel 1883 - 1934. A. Kivi on pärit Väike-Maarjast, 1908. a. lõpetas ta parun Stieglitzi Kunsttööstuskooli ofordi erialal. Keskkooli joonistusõpetaja teine järk kinnitati talle 01.01.1924. Aastatel 1900 - 1903 oli A. Kivi õpetajaks Piira vallakoolis, 1908. a. Rakvere linnakoolis ja Saksa Seltsi koolis.

1909 - 1916 töötas ta Lenderi Gümnaasiumis, 1910 - 1921 Tallinna Nikolai Gümnaasiumis, 1920 - 1921 Kaarli koguduse ühisgümnaasiumis. Ta töötas Läänemaa Õpetajate Seminaris selle asutamisest kuni likvideerimiseni. Aastatel 1921 - 1932 ja 1925 - 1926 oli ta Läänemaa Õpetajate Liidu esimees. 1921 - 1932 töötas A. Kivi Haapsalu Rahvaülikooli õppealajuhatajana ja 1932 - 1934 Kunsttööstuskooli õppejõuna. Ta oli õpetajaks õpetajate kursustel ja publitseeris kunstikasvatusalaseid artikleid ajakirjas "Kasvatus".

3.4.1 JOONISTAMISE ÕPETUS I (1921)

Raamat on kirjutatud õpetajate abistamise eesmärgil, kuid ta on käepärane ka koduseks õpetamiseks ja lihtne kasutada ka õpilastel. Sissejuhatus on pühendatud kunstilise hariduse vajalikkusele.

Raamatus nimetatakse mitmeid metoodikuid ja uurijaid: Prang, Fröbel, Krötsch, Meuman, Schreuder jpt. Mõningaid nende uurimuste tulemusi on raamatus ka ära kasutatud. /24, lk 15/

Raamat käsitleb joonistamist kodus ja esimesel õppeaastal koolis. Autor esitab tavalise natuurimeetodi süsteemi. Plussiks on, et autor soovib õpilasi tutvustada lasteraamatute illustratsioonidega ja kujutava kunsti teostega, lisatud on soovitatavate maalide nimestik: F. Millet' "Viljapeade korjamine", "Õhtu palvus" jne.

Soovitatav õppevahendite hulk on üsna minimaalne, A. Kivi lähtub kodus ja klassis olemasolevatest materjalidest.

Peatükk "Joonistamine kodus" rõhutab otstarbekohasust lapse ümbruskonnas, s.h. lastetoas. Vaid otstarbekuse nõuet täitvad asjad saavad tõeliselt ilusad olla. Rõhutatakse ka proportsionaalsust, vormi ja värvi. Neis valdkondades antavad nõuanded on küllaltki konkreetsed.

3.4.2 JOONISTAMISE ÕPETUS II (1923)

1923. a. ilmus A. Kivil "Joonistamise õpetus" II jagu, mis sisaldab aga ainult perspektiiviõpetust. Nõnda ei moodusta raamatud terviklikku metoodikat. /24, lk. 9/

Köited I ja II on väga näitlikud ja sisaldavad rohkesti jooniseid.

"Joonistamise õpetus" oli kooskõlastatud Eesti Õpetajate Seltsi õppekavadega. A. Kivi oli üks õppekavade väljatöötajaid.

3.4.3 EESTI GRAAFIKA KODULE JA KOOLILE (1923)

Antud töö oli pühendatud uuele, vabale Eesti koolile.

Autor kirjutas selle käsiraamatuks õpetajatele ja õpilastele, kuid ka koduseks õpetamiseks.

A. Kivi on seisukohal, et eesti kaunistus-kunsti tundmaõppimine peaks punase lõngana läbima kooliaega ja andma kunsti algmõisted. /12, lk8/ Teisalt tahab "Eesti graafika" analüüsida eesti rahvakunsti ja anda selle arenemisele uut hoogu.

Raamatus on näpunäiteid laste graafikaga tutvustamiseks graafilise vinjeti või raamatukaunistamise kaudu.

Materjali käsitlemisel rõhutatakse printsiipi: kergemalt raskemale. Pärast vormidega tutvumist alustatakse materjali ümbertöötlemist ja kombineerimist.

A. Kivi toob näiteid geomeetrilise kaunistuse kombineerimisvõimalustest ja mainib mõnede elementide sarnasust teiste maade ja ajastute kaunistuselementidega.

Taime- ja loomaaineliste motiivide juures on täiendavad näited ja selgitused.

Eraldi peatükk on pühendatud kaunistavale kunstile Eesti kodus. "Eesti graafika" sisaldab 150 joonist, mis kujutavad vanu kaunistusornamente.

A. Kivi "Eesti graafika" pakkus joonistusõpetajale tuge rahvakunsti-motiivide ja elementide kasutamisel. Näidiseid raamatust kasutas Jaan Vahtra oma "Joonistamisõpetuses" (1939). /24, lk.18/

A. Kivi käsitles rahvakunsti kui kitsast eeskujut. Kujutava maailma piiras ta rahvusliku aineestiku, esmajoones muinasmaailmaga. Rahvuslikku aineestikku käsitles ta "rahvusliku kunsti" põhilise tunnusena, kasutades seda sageli

suitsukatteks saamatusele ja uute vormitaotluste vastu suunatud rünnakuile.
/3, lk. 52/

16-leheküljeline lisa **3.5 GEORG ROGOŠKIN** kunstõpetajale

Selleks on kogunud tähelepanekuid, mida autor on teinud töötades
G. Rogoškin sündis 1884. a. Uuralis. 1910. aastal lõpetas ta Peterburis
parun Stieglitzi rakenduskunstikooli. Alates 1916. aastast oli ta Tallinna
Kunstitööstuskooli õppejõuks. 1916-1918 töötas ta Lenderi gümnaasiumis .

Autor peab võimalikult **3.6 KRISTINE MARK-MEI** ka abinõuks. Kindlat

õpetamise kava ta ei eita ei arenda, kuid rõhustab põhimõtet: kergemalt raskemaks.
Autor annab näpunäiteid kasutatavate vahendite osas ja lisab võimalikult
K. Mark-Mei elas aastatel 1895 - 1969. Aastal 1916 lõpetas ta Ateneumi
kunstikooli Helsingis. Ta tõi omapärase aktsendi eesti skulptuuri : vaimukad
skulptuur-šaržid eesti kirjanikest ja kunstnikest, olustikulised grupid
talumeestest ja linnarahvast on erandlikuks huumoriküllaseks vahepalaks eesti
skulptuuri muidu nii tõsisel ilmes. Ta tegutses ka tarbekunstnikuna,
raamatukujundaja ning -illustraatorina. /3, lk. 248/

1916 - 1917 töötas K. Mark-Mei E. Lenderi
Erahumanitaargümnaasiumis.

1922.- 1924. a. töötas ta Tartu Seminari algkoolis tunniandjana. /9, lk. 459/

3.6.1 VOOLIMISÕPETUS (1925)

16-leheküljeline lisadega raamatuke on kirjutatud kunstiõpetajatele käsiraamatuks.

Selleks on kogutud tähelepanekud, mida autor on teinud töötades õpetajana Riigi Kunsttööstuskoolis ning õpetades voolimist Tartu Õpetajate Seminari harjutuskoolis.

Lisa sisaldab joonistusi ja fotosid töödest, mille loojateks olid joonistamisõpetajate kursustest osavõtjad 1923. - 1924. aastal "Pallase" kunstikooli juures. Autor ütleb, et voolimine, nagu muu käsitöö koolis, kasvatab õpilases mõtlemis- ja loomisvõimet, õpetab teda iseseisvalt teotsema, äratades huvi ja armastust töö vastu. /17, lk.5 /

Autor peab voolimist üheks paremaks kasvatuslikuks abinõuks. Kindlat õpetamise kava ta ette ei anna, kuid rõhutab põhimõtet: kergemalt raskemale. Autor annab näpunäiteid kasutatavate vahendite osas ja lisab voolimistunni soovitatava käigu.

3.7 JOHANNES GREENBERG

J. Greenberg sündis 1887 Koigis ja suri 1951 Kose rajoonis. Kunstiõpinguid alustas J. Greenberg maalisellina A. Laikmaa ateljees Tallinnas.

1906. a. siirdus ta Saksamaale, viibis kaks aastat Berliinis ja Münchenis, teenis elatist maalimisega, õppis Berliini Kuninglikus Kunsttööstuse- ja Käsitöökoolis. Järgmisel aastal siirdus ta Münchenisse, kus astus A. Azbe Kunstikooli. Seejärel õppis ta prof. H. Groeberi eraateljees. Aastail 1909 - 1913 õppis J. Greenberg Müncheni Kunstide Akadeemias prof. M. Dolneri juhatusel. G. esines pidevalt akadeemia õpilaste tööde näitustel. 1913 - 1920 töötas ta Moskvast tarbekunstnikuna.

Alates 1920. aastast töötas J. Greenberg Tallinnas restaureerijana ja joonistusõpetajana kesk- ja kutsekoolides: Tallinna Linna II Tütarlaste Gümnaasiumis, H. Kubu Eragümnaasiumis jpt. 1929 - 1937 oli ta õpetajaks E. Lenderi Erahumanitaargümnaasiumis.

Tallinna koolinõunik A. Kuksi arvamus II tütarlaste gümnaasiumi õpetaja J. Greenbergi kohta:

“Hr. Greenberg on anderikas kunstnik ja joonistuse õpetaja. Kooliüritustel on tema õpilaste tööd ikka kõige paremad. Koolipidudel on ta väsimatu abimees, aidades dekoratsioone luua jne. Õpilasi oskab ta tööle panna ja õpilased armastavad ka ta juhendusel tööd teha. Oma iseloomu poolest on ta väga sümpaatlik, vahest ainult mitte küllalt kindel kiusatusele vastu panna.”.

1923. a. sai ta tellimuse Tallinna raekoja maalide renoveerimiseks ja Pühavaimu kiriku kantsli restaureerimiseks ning ta oli tegev Kadrioru lossi

restaureerimistöödel ja teda peeti oma aja üheks kompetentsemaks kunstnikuks.

J. Greenberg oli Eesti Kujutavate Kunstnike Keskühingu (EKKKÜ) asutajaliige ja võttis aktiivselt osa kunstnikkonna tegevusest.

1940 - 1941 ja aastast 1946 töötas ta ENSV Riiklikus Kunstiinstituudis õppejõuna, alates 1947. aastast professorina.

Loometegevus langes peamiselt 30.-ndatesse aastatesse. Suur osa tema loomingust on hävinud või kadunud.

J. Greenberg maalis palju ja pidevalt, ilma et oleks sealjuures oma töid avalikult näitustel välja pannud. Ta suhtles tihedalt R. Nymaniga.

Tema käsituslaad muutus pidevalt ja eesmärgiks oli põhiliste väärtuste otsimine inimeses ja kunstis. Maastik ja natüürmort puuduvad tema loomingus peaaegu täiesti. J. Greenbergi huvitab inimene, keda ta maalib portreena, üksi või figuuride kaupa.

3.8 SALME MIKKELSON-UTSAL

1930. a. lõpetas ta Tallinna Kunsttööstuskooli. 1930 - 1940 töötas ta Lenderi gümnaasiumis joonistamisõpetajana. Ta sooritas kesk- ja kutsekooli õpetaja eksamid Tallinna Pedagoogiumis tööstuslikes ainetes graafika erialal.

S. Mikkelson-Utsali illustreeritud on mitmed lasteraamatud, näiteks:

Jõulujutt	Tln., 1944
Kuidas loomad endale sabad said	Tln., 1942
Arutalu lapsed	Tln., 1944

3.9 LYDIA TUDEBERG

L. Tudeberg sündis 1906. aastal. Lõpetas Lenderi eragümnaasiumi. Kunstiõpinguid alustas ta Pallases. 1932. a. sooritas ta kesk- ja kutsekooli õpetaja kutseksamid. 1936. a. aug. kinnitati ta kesk- ja kutsekooli tööstuslike ainete õpetajaks.

Ta töötas 1935. aasta märtsis ja aprillis Greenbergi asendajana E. Lenderi eragümnaasiumis, 1935. aastal H. Kubu Eragümnaasiumis ja Erakeskkoolis õpetaja asetäitjana. Ta on töötanud Tallinna Linna II Tütarlaste Gümnaasiumis ja Ühendatud Usklikkude Haridusseltsi alg- ja täiendkoolide tunniandjana.

3.10 AUGUST PULST

A. Pulst sündis 1889. aastal Pärnumaal. Üldhariduse omandas ta Tari valla- ja kihelkonnakoolis, ning 1905 - 1908 Pärnu Eesti Kooliseltsi progümnaasiumis. Ta õppis Virumaal Küti mõisas mõisavalitsejaks 1908 - 1910. Seejärel siirdus ta Riia Kunstikooli, kus õppis 1911. - 1915. aastatel. 1915-1917. aastatel oli ta Tallinnas "Estonia" teatri dekoraatoriks ning ühtlasi E. Lenderi Eragümnaasiumi õpetajaks aastal 1916. Pärast sõjaväeteenistust oli ta Eesti Rahva Muuseumi Tallinna osakonna, hiljem Tallinna Eesti Muuseumi asjaajaja 1918 - 1926, kellena juhtis vanavara korjamist, muuseumipidusid ja loteriisid. Ühtlasi oli ta Tallinna Sõjamuuseumi korraldaja 1919. aastal. Ta kuulus 1919. aastal Tallinnas asutatud Põhja-Eesti Kunstikaitse toimkonda ja oli Eesti Vabaõhumuuseumi Ühingu asutaja aastal 1925 ning esimees aastast 1931. Muusikamuuseumi Ühingu oli ta asjaajajaks alates 1932 aastast ja alates 1938. aastast juhataja. 20.-ndatel aastatel esines ta oma akvarellidega näitustel. Ta kujutas realistlikus laadis maastikke, lilli ja linnavaateid. 1930.-ndatel aastatel valmis arvukalt erksavärvilisi õlimaale, peamiselt Tallinna vaadetega.

3.11 ERNA SOMMER (VANAMÖLDER)

E. Sommer sündis augustis 1906. Aastatel 1920 - 1925 õppis ta Tallinna linna II Tütarlaste Gümnaasiumi humanitaarharus. Aastatel 1925/26 õppis ta algkooli õpetajate ettevalmistuskursustel, kus sai algkooliõpetaja kutsetunnistuse. E. Lenderi gümnaasiumi õpetajaks oli ta 1918/19 õppeaastal. 1926 - 1930 oli E. Sommer tööl Anija 6 kl. algkoolis ja 1930 - 1932 töötas ta Petseri linna II algkoolis.

3.12 CHARLOTTE HOEPPENER

Ch. Hoeppener sündis Tallinnas 04.02.1863 ja suri Tallinnas 07.11.1934. Isa oli linnanõunik Ludwig Hoeppener, ema oli Marie sünd. Koch. Ch. Hoeppener oli sugulane maalikunstnik Otto Ignatiusega. Koolis käis Ch. Hoeppener Tallinnas, eratunde võttis ta K. Niländeri juures. Aastatel 1892 - 1893 ja 1904 - 1906 õppis ta Drezdenis. Naisteseltsi Joonistuskoolis ja Guido Richterscheni Kunstikoolis. Vahepeal töötas ta onupoeg Max Hoeppeneri Arhitektuuribüroos Moskvas ning selle juures asuvas käsitööettevõttes kavandajana.

1906. aastast oli ta Tallinnas tegev joonistusõpetajana koolides ja ka eraõpetajana.

1911. aastal ilmus Tallinnas tema joonistamise abiraamat "Hilfsbuch für den Zeichen-Unterricht an allgemein bildenen Schulen".

Ta on teinud väljapanekuid oma töödest ja võttis osa Saksa Kultuuriameti rändnäituse väljapanekust Eestimaal. E. Lenderi gümnaasiumis töötas ta aastatel 1917/18 ja 1919 - 1930.

A. Möölman-Valgma meenutab: "Balti Saksa aadlik, sündinud Ch. von Hoeppener, kes püüdis teha oma parimat, et kasvatada meid õilsateks, karsketeks noorteks neidudeks. Ta rääkis küllalt hästi eesti keelt, väikese baltisaksa alatooniga. Ta oli joonistus- ja kunstiajaloo õpetaja. Vana-Tallinn oli üheks teemaks, mida ta püüdis meile selgitada ja õpetada armastama. Küsisime - miks ta ei hakanud või ei jäänud kunstnikuks. Saime ausa vastuse: "Mul polnud selleks küllalt annet.""/ 7, lk. 101 -102/

4. 20. SAJANDI ALGUSE KUNSTIÕPETUSE METOODIKU CH. HOEPPENERI METOODIKA.

1911. aastal anti Tallinnas välja maalikunstnik ja metoodik Ch. Hoeppeneri 1909. aastal valminud käsiraamat: "HILFSBUCH FÜR DEN ZEICHENUNTERRICHT AN ALLGEMEIN BILDENEN SCHULEN".

See oli üks esimesi kunstiõpetuse metoodika õpikuid Eestis. Tõuke antud raamatu kirjutamiseks andis vaheajakursus Tallinnas 1907. aastal. Selle käsiraamatu kirjutas Ch. Hoeppener vastusena tookord esitatud küsimustele.

Metoodika põhineb natuurimeetodil. Lähtudes lapse loomingulisest tegevusest rõhutab Hoeppener kujutluse arengut. Õpetus on astmeline järgimaks lapse arengut. Ch. Hoeppener propageeris erinevaid tehnikaid, sidudes neid ka tööõpetusega. Ta püüdis seostada natuuri kujutamise ülesandeid temaatiliste ülesannetega.

Selle metoodika populaarsust on näiliselt kahandanud illustratsioonide täielik puudumine, mida autor põhjendab sellega, et illustratsioonid pidurdavad õpilaste iseseisvust, inspireerides järeleaimamisele.

Antud metoodika oli joonistamisõpetuse aluseks sajandi alguses ja oma aktuaalsust pole see kaotanud tänaseks.

4.1 ÕPETAMISE EESMÄRK

Ch. Hoeppener eitab kunstiõpetust, mis põhineb mõttetul mehaanilisel tööol ning nãgusate ja arusaamatute piltide loomisel. Joonistamist peab õppima sama süstemaatiliselt nagu iga uut keelt.

Mõnikord oodatakse, et joonistamistund teeks lastest kunstnikud, enamasti aga nõhakse seda lõõgastust pakkuva tunnina. Joonistamine pole vaid meeldiv ja kasulik tegevus, see sisaldab süvenemist ülesandesse, tõsist tööd eesmärgi saavutamiseks ning pidevat tahtekasvatust.

Joonistamistunnil ainenal on kaks ülesannet:

1. Ruumi- ja valgusnãhtuste tunnetamis- ja käsitusoskuse arendamine. Vormid ja värvid on ainult väline ümbris. Õpilased peavad õppima nende sisuni tungimist.

2. Väljendusoskuse arendamine.

Joonistamistund peab õpilaste individuaalsust arvestama ja joonistamisvalmiduse nii kaugele viima, et ka andetu õpilane on võimeline end vormides ja värvides väljendama.

Väljendusoskuse aluseks on silma ja käe arendamine.

4. 2 SILMA JA KÄE ARENDAMINE

4.2.1 SILMA ARENDAMINE

Üldine ülesanne: silma arendamine vormide ja nende sisu käsitlemise kaudu.

Silm on tähtsaim organ, mis vahendab vorme, värve ning nende muutusi. Silma arendamine on hea joonistamisoskuse alus.

Arendada tuleb:

1. väliste vormi- ja värviproportsioonide taju.
2. vormidemaailma ilu ja otstarbekuse taju.

Üldeesmärki saab väljendada astmetena:

- I aste Harjumine asjade tähelepaneliku vaatlemisega.
- II aste Lihtsamate proportsioonide vaatlemine. Reeglipäraste kujundite hulgas "sama suure", "suurema" ja "väiksema" eristamine.
- III aste Tasapinnaliste pöördkehade proportsionaalsus.
- IV aste Antud vormide ja nende teisendite vaatlus valgustamisel ja liikumisel
- V aste Varjud ja lihtsamad koondumised. Läge.
- VI aste Raskemate perspektiivinähtustega tööd.

Maaliliste nähtuste käsitlemise puhul peavad õpilased tajuma esmalt nähtuste rohkust ja alles seejärel saab neid suunata üksikute vormide ja värvide ilu mõistmiseni.

- I aste Vormid ja värvid õpilaste vabal valikul.
- II aste Laste vaba looming antud temaatika raames.
- IIIaste Vormide ja värvide väljendusrikkus. Näited. Määratletud ülesanded.
- IVaste Loodusobjektidega seotud vormide, valgus- ja värvipindade vaatlus.
- V aste Värvide ja vormide koosmõju.
- VIaste Meeleolu väljendamine. Üksikobjektide, vormide ja värvide vaatlemine. Joone abstraktne ilu.

4.2.2 KÄE ARENDAMINE

Üldine ülesanne: Käe tehniline valmidus peab olema tasakaalus lapse väljendustarbega.

I aste Harjutused käele. Käe vaba ja kindel liikumine.

II aste Pintsli ja pliiatsiharjutused.

III aste Erinevate väljendusvahendite rohkuse ja piiride järk-järguline tundmaõppimine.

Kahe esimese astme puhul on esiplaanil tehniline harjutamine. Hiljem, kui õpilased teavad, mida nad väljendada tahavad, on hea, kui tehniline külg neile raskusi ei valmista.

4.3 SILMA JA KÄE ARENDAMISVÕIMALUSED

4.3.1 VISANDLIK JOONISTAMINE

Üldine ülesanne: Lihtsamate kujundite äratundmine ja elav kujutamine.

Esimesed laste joonistused on visandid. Lapsele piisab joonest kõige erinevamate asjade väljendamiseks. Sama liigutuse, mille teeb silm piirjoonte määratlemisel, teeb ka käsi, mis juhib pliiatsit.

Alguses tuleb valida esemed, mida saab ühe joonega või väheste joontega visandada (pall, muna). Üksikosade kujutamisest pinnal tuleb esialgu loobuda. Lapsele on maja külg nelinurk, ukSED ja aknad on "piklikud nelinurgad". Viimased kipuvad laste joonistustel tihti maja külje suhtes liiga suured olema.

Järk-järgult võib minna rohkem jaotunud visanditeni nii et laps kahest ja enamast osast kokkupandud vormi näha ja kujutada oskab.

Joonistatud pinna toonimine pintsli või pliiatsiga toob vaheldust ja õpetab ruumiliselt nähtut tasapinnaliselt kujutama.

Esialgu visandavad õpilased neile tuntud asju mälu järgi. Õpilaste poolt välja mõeldud ja leiutatud asjade visandamisele peab eelnema vestlus. Kui üks vorm ebaõnnestub, peab lastele andma võimaluse seda tööd korrata, kuid selle juures tuleb jälgida, et tegevus ei muutuks mehaaniliseks. Vajaduse korral peab õpetaja suunama ja eset uuesti näitama või õige vormi tahvlile joonistama, aga seda ei tohi teha õpilase joonisele. Suurte ja lihtsate vormide juures on hea võimalus lapse kätt kindla ja hoogsa pliiatsijuhtimisega harjutada.

Kui silma ja kätt on piisavalt harjutatud, tuleks hakata töötama teemade järgi. Alustada tuleks tasapinnaliste- ja pöördkehadega, mille üksikud osad on üksteisest tuntavalt eristatavad (aed).

Värvide kasutuselevõtuga taandub visandlik joonistamine. Visandamine on maalimise alus, millega pannakse paika iga üksik vorm, vaheruum ja värvilaik.

Eeltööna kujutatakse kogu eset visandlikult ka siis, kui tööd ei teostata joonistades. Visand kinnistab vormi. Vormita pole geniaalsust.

I aste Lihtsate vormide mälu järgi joonistamine. Ümbrusest sarnaste ja erinevate asjade otsimine.

II aste Reeglipäraste liigendatud tasapinnaliste vormide edasi andmine.

III aste Mittereeglipäraste liigendatud tasapinnaliste vormide edasiandmine. Vormi orgaanilised põhjused.

IV aste Tasapinnaliste ja pöördkehade joonistamine. Erinevate vormide võrdlemine. Joone väljendusrikkus.

V aste Visand kui esemete kujutamise eeltöö, skitseerimise ja struktuurse joonistamise väljendusvahend.

VI aste Joone väljenduslikkuse teadlik kasutamine.

4.3.2 MAALIMINE (VABA LASTEJOONIS)

Üldine ülesanne: Asjade ja nähtuste teadvustatud vaatlemisoscuse arendamine. Läbi selle fantaasia elustamine ja osaliselt ka taltsutamine.

Maalimise puhul ei käsitleta täpset visandite, pindade ja suuruste edasiandmist, vaid situatsioonikäsitlusi ja fantaasia kujutlusi.

Illustratsioonid ja teised laste vabal valikul loodud tööd valgustavad lapse olemust ja annavad aimu tema ettekujutuste maailmast. Õpetaja peab saadud informatsiooni ära kasutama laste arengu huvides.

Laps julgeb teha ülesandeid, mille loomiseks pole võimalised ka mõned kunstnikud. Töid ei tohi korrigeerida, see võtaks lastelt töö rõõmu. Laps ei tunnista vigu, vaid näeb neid joonistuse muutustena (kuna õpetaja ütles nii). Esialgu teevad lapsed palju perspektiivivigu, hiljem on probleemiks maitse- ja käsitusvääratused.

Kui laste maailmataju vanemaks saades paremaks muutub, tekib hirm vabateemade ees. Õpetaja peab aitama õpilastel hirmust üle saada survet kasutamata. Ülesandeid võib käsitleda mäluülesannetena.

- I aste Laste fantaasiale antakse võimalikult palju vaba mänguruumi.
- II aste Teema, asja või eseme vaba käsitus.
- III aste Illustratsioonid jutustuste, luuletuste või laste elu põhjal.
- IV aste Ülesande vaba käsitus, milles korratakse varem joonistatut.
- V aste Illustreeriva ülesande sidumine perspektiivi kontrastiga ja mäluülesandega.
- VI aste Ruumitajuga seotud maitseülesanded. Lihtsad kompositsioonid.

4.3.3 MÄLU JÄRGI JOONISTAMINE

Üldine ülesanne: Näidata, milliseid ettekujutusi omavad lapsed neid ümbritsevast vormide maailmast. Nende ettekujutuste teadvustamine ja lihtsate ning õigete vormide kinnistamine.

Iga joonistus on olemuselt alguses mälujoonis. Isegi kui lapsel on silmade ees see, mida ta joonistada tahab, ei toimu looduse kopeerimist. Naivistlikult kujutatakse seda, mida on naivistlikult mõistetud.

Algastmes langeb mälu järgi joonistamine kokku vaba joonistusega ja visandliku joonistusega. Mõlemal juhul loob laps kujutluspildi mälus. Esmalt avaldub vähe sellest, mida ta asjadest teab ja mida ta on tähele pannud. Väljenduse selgus oleneb värvide ja vormide poolt avaldatud mulje tugevusest ja võimetest muundada sellised muljed kujutluspiltideks. Vormide ja värvide talletamisvõime mälus on erinev nagu ka numbrite jms. puhul. See on arendatav värvide ja piltide abil.

Jooniste korduval vaatlemisel märgatakse valesti edasi antud vorme ja värve. Pikkamööda kinnistuvad õiged kujutlused. Kui omatakse teatud hulka kujutluspilte, siis on võimalik mälule tuginedes luua täiuslikud kujutlused.

Esmalt õpitakse lastele tuttavaid vorme, mis on lihtsamate geomeetriliste kujundite sarnased, st. on vaja leida, milline põhivorm on joonistavale asjale kõige lähedasem ja millised on erinevused.

Mäluharjutused on pigem silma kui käe treenimiseks. Laste tähelepanu on teritunud, kui nad teavad, et nad peavad asju hiljem peast joonistama.

Hiljem, kui oluline on mälus olemas, saab lisada detaile. Näiteks tundes taime struktuuri, on lihtne sarnase taime nägemisel üksikuid erinevusi ja sarnasusi märgata.

Vastupidiselt loomisprotsessile toimub mälu arendamise käigus üleminek lihtsamatelt vormidelt keerulisematele. Mida paremine silm

liigendatud objekti üksikosi hindama õpib, seda raskemaks muutub mälu ülesanne. Seda suurem on vajadus objekti ikka ja jälle silmitseda ja sellega mälule appi tulla. Mälu järgi joo nistamine tõrjutakse järk-järgult objekti järgi joonistamise poolt välja.

Mälu arendamine võib toimuda läbi vaba joonistuse, läbi kindla vormi kordamise, vaatluse teel või läbitöötatud materjali visandamise põhjal.

Selliste ülesannete juures peaks kasutama võimalikult palju seinatahvlit. Igas tunnis peaks mõni õpilane saama tahvli juures töötada.

- I aste Korduv asjade ja olukordade vaatlus, ning nähtu kujutamine.
- II aste Ajendada last olemasolevaid kujutluspilte võimalikult õigesti väljendama.
- III aste Mõista kujutluspilte korduva vaatluse ja kordamise käigus ning täita puudujäägid kujutlustemaailmas.
- IV aste Rikastada kujutlusmaailma uute üksikvormidega.
- V aste Vormi- ja värvikompositsioonide kordamine
- VI aste Mälus säilitatavate vormide, värvide ja nende koosmõjude läbitöötamine. Variatsioonid mälus olevatele kujutlus piltidele.

4.3.4 PINTSLIJOONIS

(Siluettide maalimine, maalimine ühe värviga)

Üldine ülesanne: Harjumine pintsli ja värvi käsitlemisega, silmamõõdu arendamine täpse vaatluse ja eesmärgistatud töö käigus.

Maalimisega on ühine vaid värvide ja pintsli kasutamine. Pintslijoonis on eelkõige seotud vormiõpetusega.

Võimaluse korral peaks lastele esimesel õppeaastal andma kätte pintsli ja kolm põhivärvi. Maalitud kuju ei saa parandada ega muuta ilma et töö määrduks, kuid samas rõõm õnnestunud ringidest täidab lapse uue innuga. Kuna parandusi teha ei saa, peab laps juba töö alguses läbi mõtlema, kuidas ta peab alustama ja edasi minema.

Pintslijoonise all mõeldakse tupsutamisharjutusi. Pintslijoonist iseloomustab kõik, mis on nõutav ühelt joonistuselt: iseloomuliku vormi täpne vaatlus ja edasi andmine, puhas ja mõtestatud teostus.

Esimestel aastatel teevad pintsliharjutused lapsele pinna olemuse kõige vaadeldavamaks. Nii saab näiteks läike ja selle vormi tähendus pintsli abiga kõige kiiremini selgeks. See lihtsustab hiljem valguse ja varju eraldamist.

Vajadus väheste vahenditega läbi saada õpetab nägema tähtsat ja mitteolulise kõrvale jätma.

Kui hiljem jõutakse maalimiseni, on eelisolukorras see, kes oskab pintsliga töötada nii, et ei peaks igat värvilaiku pliiatsiga ette joonistama.

I aste Harjutada last pintsli ja värvi käsitlemisega.

IIaste Silmamõõdu arendamine lihtsate vormide abil. Harjumine eesmärgistatud tööga.

IIIaste Silmamõõdu arendamine keerulisemate vormide kaudu. Tähtsate tunnuste esiletõstmine.

IVaste Valguse ja varju eraldamise ülesanded.

V aste Ruumi jaotuse ülesanded.

VIaste Pinna kui iseseisvaväljendusvahenditunnetamine ja väärtustamine

4.3.5 VÄRVIÜLESANDED (MAALIMINE)

Üldine ülesanne: Silmaga haaratud muljete teadliku edastamise õppimine: Värvide omaduste ja toime piisav tundmine selleks, et kasutada neid lihtsates ülesannetes raskusteta.

Joonistamise õpetamisel ei tohi viidata ainult vormile. Kõik vormid saavad nähtavaks läbi valguse. Valgus loob ka värvid. Sellepärast on loomulik lasta lastel joonistada lilled punastena ja puud rohelistena.

Kui pintsliharjutuste korral oli värv mugav ja asendatav väljendusvahend, siis nüüd asetatakse rõhk värvile, õpitakse tundma värvainete ja värvisortide omadusi.

Laps peab õppima värve eristama ja neid olemasolevate vahenditega edasi andma. Maalimisele peavad eelnema värviharjutused. Värvide ja nende omaduste tutvustamisel tuleks alustada väheste värvitoonidega ja pikkamööda tuua sisse looduse poolt kasutatav värvigamma.

Paberitükkide abil saavad lapsed õppida eristama toone ja tooniastmeid ning luua toonide koosmõjusid. Värvu väärtust saab näidata mitmeti, näiteks valge on heledam kui sinine, heledasti valgustatud maja (tuled põlevad

akendes) esiplaanil näib tumedam kui tumeroheline mets kauguses; mis ei paista rohelisena vaid sinise, halli või violetsena.

Ka maalimise puhul on otstarbekas alustada mälutööga. Seda saab teha edukalt näiteks piirkondades, kus kliima välistab sageli võimaluse töötada vabas looduses. Visandeid võib mälu järgi värvidega täiendada või mällu talletatud lihtsaid motiive üles joonistada.

Maalimisõpetus ei tohiks piirduda vaid lillede ja vaikelude kujutamise, nii palju kui võimalik peaks värvitunnetust avardama ka maastike kujutamise kaudu.

- I aste Tutvumine kolme põhivärviga: punane, sinine, kollane.
- II aste Kõigi värvide vaba kasutamine maalimisel. Halli ja pruuni segamine ja toonide eristamine. Ühe põhivärvi vahetoonid. Värvide vaba valik arvestades eelnevat.
- III aste Lokaaltoonide leidmine värvilistes asjades. Värvide kokkusobitamine maitse arendamise eesmärgil.
- IV aste Valguse ja varju tekitatud värvimuutuste jälgimine.
- V aste Kõikide värviliste nähtuste/kujutiste edasi andmine lihtsates vormides ja lihtsas valgustuses.
- VI aste Eriliste maaliannete arvestamine.

4.3.6 STRUKTUURNE JOONISTAMINE

Üldine ülesanne: Orgaanilise kasvamise vaatlemine, selle seaduspärasuste, looduslike vormide rikkuse ja ilu tundmaõppimine. Inimese tööstusliku ja kunstialase loomingu väärtuse ja keerukuse mõistmine.

Struktuurseks joonistuseks nimetatakse iga joonistust, mille ülesandeks on kujutada vormide olemust ja otstarvet.

Juba esimeste joonistuste juures tuleb tähelepanu juhtida vigadele. Esemekogu struktuuri käsitletakse keskastmes. Struktuurne joonistamine on

näiteks leheroo õige joonistamine, nõu sanga õige paigutus, värvilaigu õige jaotus liblikatiival. Sellised ülesanded on seotud värviülesannetega ja mälujoonisega. Struktuurne joonis on eeltöös lõpetatud, valmis töödele.

- I aste Tähelepanu juhtimine vigadele vormidevahelistes proportsioonides ja nende loogiline sidumine.
- II aste Väga lihtsate struktuursete kujundite joonistamine.
- III aste Erinevate looduskoosluste vormide struktuurse ehituse sarnasuse jälgimine. Sümmeetria ja harmoonia.
- IV aste Inimese ja looma vormide skemaatiline ja mälujärgne esitus.
- V aste Ülesanded, mis näitavad vormide sõltuvust aineksest, millest nad koosnevad ja eesmärgist, mida nad teenivad.
- VI aste Kunstiannete arvestamine.

4.3.7 KAUNISTAV JOONISTAMINE (MUSTRITE KUJUNDAMINE)

Üldine ülesanne: Maitse arendamine. Materjali ja töö eesmärgi poolt fantaasiale seatud piiride tundmaõppimine. Laste loomerõõmu ärgitamine visandite teostamisega.

Mustrite loomine pole stiliseerimine. Stiliseerimine on looduse poolt pakutavate vormide töötlus, vaba looming looduse reeglite järgi. Selle eelduseks on looduse eeskuju järgimine, materjali tundmine ja tehnilised tingimused.

Mustrite kujundamine arendab silmamõõtu. Laps tajub, et vaid puhas ja täpne töö tagavad edu. See kujundab maitset: annab hea ruumitaju ja värvide kooskõla tunnetuse. Mustrid peavad sobima materjalidega.

Esmalt kujundatakse looduspäraseid pinnamustreid. Kavandit võib teostada käsitöötunnis tikitud mustri või lihtsa puunikerdusena. Puitu ja kangast võib töödelda värvidega.

Esialgu võib ülesanded ühendada pintsliharjutustega. Seejärel võiks kujundada kaunistusääriseid vihikutele ja pealkirju. Mõned tööd saab teostada trükitehnikas: kutsed, toakaunistused, kostüümidetailid.

- I aste Mustrite kujundamine lihtsatest vormidest. Äärise ja pinna kujundamine.
- II aste Joontest ja pindadest koosnevad mustrid mappidele jms. Sümmeetria.
- III aste Ruumijaotusülesanded. Harmoonia.
- IV aste Mustrid erinevatele materjalidele.
- V aste Koolis ja kodus kasutatavad joonlauajoonised.
- VI aste Struktuurse joonistamisega ühendatud kavandid.

4.3.8 PERSPEKTIIVÕPETUS

Üldine ülesanne: Laste silmamõõdu arendamine nii, et nad oskaksid hinnata koonduvate joonte suunda ja pikkust ning kontrollida ise reeglite abil oma joonistuse õigsust.

Piltide ja pildiraamatute põhjal jõuab laps järelduseni, et tema naiivne kujutamisaad ei rahulda teda.

Juba esimestel aastatel on võimalus selgitada üldiseid optilisi nähtusi, näiteks et asjad tunduvad seda väiksemad, mida kaugemal nad silmast on. Esimesi perspektiiviharjutusi võib teha siis, kui õpilane kujutab õigesti koonduvaid jooni ja pindu ning oskab õigesti hinnata kolmnurga suurust ja asendit.

Alustada võiks ristumiste ja lõikumistega (rohukõrred), mille puhul jooned ja pinnad katavad üksteist kohati ja näivad pööramisel tegelikult väiksemad ja lühemad. Järgmine samm on ringi kahanemine ellipsiks. Visandil peaks ellipsi välja joonistama ka siis, kui ta on vaid osaliselt paista. Ka üleminek ellipsilt küljejoontele põhjustab vigu. Ülesanne on kergem, kui alustada läbipaistvate nõudega (ellips on terves ulatuses nähtav). Teooria antakse edasi töö käigus.

Alguses on raske koonduvate pindade tajumine. Eeltööna on kasulik teha mõned harjutused tasapinnaliste esemetega: vihik, kirjaümbrik. Eset tuleks joonistada vertikaalasendis ja seejärel horisontaalasendis nii et aluskolmnurga alumise serva asend ei muutuks. Pööramisel peab jälgima, kuidas eseme taga olev lauaserv on proportsioonis eseme ülaseruga enne ja pärast pööramist. Lauaserv, kui kindel ristjoon, tuleb samuti joonisele kanda.

Samuti tuleb jälgida vertikaalsete ääreservade suunda. Kaugenevad paralleeljooned näivad üksteisele lähemal olevatena ja võrdsed suurused muutuvad seda väiksemaks, mida kaugemal nad vaatljast on. Siinkohal võiks selgitada lühidalt horisondi paigutust pildil ja silmapunkti tähtsust. Horisondi tõusu-langemist on kõige kasulikum vaadelda looduses.

Enne vabade jooniste tegemist (aed, malelaud) on Ch. Hoeppeneri arvates kasulik joonistada näiteks ruutu ja sellesse paigutatud ringi erinevates asendites ja suurustel.

Abimaterjalina saab kasutada heledast papist lõigatud raami, avaga 12X16 cm, mille servadele saab märkida koonduvate joonte suuna. Seda saab kasutada ka "pildiotsijana". Kohustuslikuks ei tohi raami kasutamist teha.

Nüüd peaksid järgnema kordavad vabakäe harjutused, mille rõhk on sügavusmõõdul. Näiteks telefonipostide rida, aiad, pingi- või lauaread. Konstrueerimist nõudvad ülesanded võivad vahelduda näiteks taimeosade kujutamisega.

I aste	Tegeliku ja näiva kujutise erinevus.
II aste	Ristumised, lõikumised ja lihtsad ringi kuju muutused.
III aste	Vaba perspektiivjoonis eseme järgi. Kuubi, püramiidi ja ringi konstruktsioon. Sügavusmõõdu vaatlemine.
IV aste	Eseme konstrueerimine õpitu kordamiseks. Palju joonistamist looduse järgi.

4.3.9 VALGUSE MUUTUSED (VARJUTAMINE)

Üldine ülesanne: Lähtudes tõsiasjast, et asjad muutuvad nähtavaks valguse käes, juhtida lapsed selleni, et valguse tugevus ja allikas ning valgustatava eseme vorm ja värv põhjustavad erinevaid nägemusi asjadest. Nõuda erinevate toonide edasiandmist.

Värvitoonide erinevus ja ümbruse mõju saavad selgeks visandite värvimisel. Töötades mälu järgi tasapinnaliste esemetega piirdub töö valguse ja selle poolt tekitatud värviga. Varjutamine algab perspektiiviharjutustega, sest siis on õpilane võimeline ette kujutama koondumisi ja pindade erinevat suunda ruumis.

Tuleb selgitada, et varjutamine pole üksikute osade tumedaks tegemine joonisel ega ka tehnika, mille puhul ühe joone asemel tõmmatakse palju jooni. Valgus- ja varjumasside selge eraldamine on olulisem kui selleks kasutatavad tehnikad.

Esialgu tuleks varjutamiseks valida värvitud hallid ja matid esemed ning anda lastele varju ja valguse kujutamiseks üks toon. Alustada tuleb üksikutest esemetest rahulikul pinnal.

Vanemates klassides peaks valima esemete grupid, milles värv ja kontrast tõstavad esile valguse või varju. Vanema astme vabakäejoonise ülesandeks on erinevate toonide õige tajumine ja edasi andmine, selle eelduseks on kindel silmamõõt. Heledalt ja tumedalt mõjuvad pinnad tuleb selgelt ja pehmelt eraldada.

- I aste Heleda ja tumeda relatiivne ja absoluutne käsitus
- II aste Vestlused valgusallikatest ja lõigetest.
- III aste Varjude piiri, esemete varjude ja langevate varjude selgitus.
Valgus- ja varjumasside edasiandmine.
- IV aste Lihtsate esemete tooniastmete edasi andmine. Refleks e. kuma
- V aste Grupi esemete toonide edasiandmine lihtsas valgustuses.
- VI aste Kõikide juhuslike valgusnähtuste edasiandmine.

4.3.10 SKITŠEERIMINE

Üldine ülesanne: Olulise kiire tabamine, harjumus tabatut täpselt joonistada ja võimalikult väheste vahenditega väljendada.

Skitš pole pilt, kuid on siiski lõpetatud töö. Hoolimata mõnedest vormivigadest on skitši väärtus selles, et see on elav ja individuaalne.

Eeltöoks on kõik mälu- ja pintsliharjutused: jalutuskäikudel nähtu ühe joonega visandamine kergendab hilisemat joonistamist. Hea eelharjutus oleks järgmine: kõik asjad, mis hiljem tuleb täpselt ja suurelt kujutada, skitseeritakse alguses mälu järgi. Varem õpitud vorm joonistatakse kiiresti ja väiksemalt üles.

Kõik tahvlijoonised on rohkem või vähem skitseerimised. Visanditena kujutatakse inimese ja looma liikumist.

- I aste Seinatahvlijoonised. Ülesande kordamine väiksemates mõõtmetes.
- II aste Mälu abistamine mõnede looduses visandatud joonteg
- III aste Esem järgi visandamine.
- IV aste Joon kui iseseisev väljendusvahend.

4.3.11 PILDIVAATLUSED

Üldine ülesanne: Kõige tähelepanelik jälgimine ja kunstiteoste mõtestatud vaatlemine ning selle kaudu kunsti mõistmine.

Kunstiarmastust ei saa äratada kunstnike ja nende teoste liigitamisega, nimede ja numbrite ning enamasti halbade reproduktsioonidega.

Lähtepunktiks on see, et pildid, mida lapsed tänapäeval meelsasti vaatlevad, mõjutavad nende fantaasiat ja väljenduslaadi. Esmalt tuleb kindlaks teha, mis pildil on näha, siis leida põhjus, miks need asjad seal on. Selle alusel saab mõelda, mida kunstnik oma teosega öelda tahtis ning kindlaks teha vahendid ja tehnika.

Nooremates klassides võib käsitleda mõnda head pildiraamatut:

RICHTER, VOLKMANN.

Peaaegu iga pilt heas joonistamisraamatus on seotav viimase tunni temaatikaga (vormid, värvid, tehnika, väljendusviis).

Õpilaste huvi äratav piltide jutustav sisu; portree ja maastikumaali mõistmiseni jõuavad lapsed hiljem. Õpetaja peaks peale kunstilise külje oskama näha pildis ka midagi muud, näiteks: üksiku suhet üldisesse, fantaasiat ja tõelisust. Kunstiliselt väärtuslike reproduktsioonide juures võib rõhutada kultuurilist külge.

Vanemates klassides saab kõnelda kunsti arengust ja kompositsioonist. Just puudulikud reproduktsioonid õpetavad tundma erinevaid tehnikaid ja väljendusvahendeid.

Peaesmärgiks on ja jääb kunsti mõistmine ja nautimine. Õpilastelt ei saa ja ei tohi nõuda meeleliselt tajutu kordamist sõnadega.

See, millal, kui tihti ja millistes klassides tegeldakse kunstivaatlustega, sõltub haea pildi kättesaadavusest. Võimaluse korral tuleks külastada näituseid.

Õpilastele võiks küsimuste abil meenutada läbielatut, näiteks: "Kes teist on olnud mägedes?" nende silma vormide ja värvide ilu märkamiseks.

Kui lapsed kunstnikust veel midagi ei tea, siis peaks õpetaja andma ülevaate tema kodumaast, noorusest, lemmikmotiividest.

Väikeste piltide puhul võiks vaadelda korraga mitut pilti, milles on midagi ühist. Näiteks pildid, mis sobivad aastaajaga, loomapildid, sarnase perspektiivse ülesehitusega või erinevates tehnikates pildid. Ühest pildist peaks kõnelema põhjalikult. Õpilased valivad piltide hulgast välja lemmikpildid ja need riputatakse seinale.

- I aste Heade pildiraamatute vaatamine. Üksikud, jutustava sisuga pildid.
- II aste Kaasaja või lähimineviku kunstnike erinevate teoste vaatlus. Faktid nende elust, kodumaast. Portree, maastik, vaikelu, ajalooline pilt jne.
- III aste Kodumaa kunsti oleviku- ja minevikupildid, mis on nagu lülid kunsti arenguloos.
- IV aste Teiste maade kunstiteosed. Tehnilised vahendid ja nende väljendusrikkus. Õli, akvarell, guašš, tempera, pastell, puulõige, kivihoonis jne.
- V aste Vanade meistrite piltide vaatlus. Kunsti ja diletantsuse erinevus. Viimase head ja halvad küljed.

4.3.12 JALUTUSKÄIGUD

Üldine ülesanne: Õpetada lapsi lähemas ümbruses avatud silmadega liikuma. Teravdada nende silma vormide ja värvide ilu märkamiseks, arendada mälu.

Lisaks värvidele pakub loodus rikkalikult võimalusi leida sarnasusi, kontraste ja näiteid perspektiivist.

Jalutuskäikudel on kolm eesmärki:

1. Õpetaja võib avada õpilaste silmad looduse ja inimese loodu ilu nägemiseks. Selle läbi süveneb ka kodumaa-armastus.
2. Õpetaja püüab õpetada kõiges leidma midagi väärtuslikku.
3. Õpetaja võib anda ühe kindla ülesande. Näiteks maa ja taeva värvi või erinevate taimede vaatlus, perspektiivireeglitele näidete otsimine, kahe kuni kolme kokkusobiva värvi leidmine ja meeldejätmine.

Üleminek üldiselt üksikule on loomulik, noorematele lastele saab anda suurema vabaduse ja mida vanemaks nad saavad, seda rohkem peavad nad tõsist tööd tegema. Mälutöö kergendamiseks peaks alati skitsivihik kaasas olema.

I aste	Ümbruse sundimatu vaatlemine. Iseloomulikud tunnused
Värvide ja vormide tugevate kontrastide vaatlemine.
II aste	Konkreetne ülesanne: üksiku eseme või maastikudetaili
meeldejätmine, et seda hiljem mälu järgi joonistada.
III aste	Lihtsate perspektiivinähtuste jälgimine. Suuruse ja värvi
hindamine.
IV aste	Koondumiste, varjude ja õhkperspektiivi jälgimine.
V aste	Liikuva objekti jälgimine ja vormide ning värvidega seotud
ruumijaotus.

- VI aste Maastiku meeleolu jälgimine. Inimeste, loomade ja taimede iseloomulikud väljendused. Joonte ja värvide väljenduslikkus.

4.3.13 VOOLIMINE

Üldine ülesanne: Õpetada lapsi asju ruumiliselt kujutama. Parandada ja rikastada olemasolevaid ettekujutusi ruumist.

Kujundite voolimine savist või plastiliinist aitab lapsel tundma õppida ümbritsevaid vorme. Paljude laste jaoks on voolimine lihtsam kui joonistamine. Vormitavate esemete kompimiseks ja vaatlemiseks peab andma palju aega. Lapse käsi on mõnikord tundlikum kui silm. Vigade vältimiseks tuleb lastega rääkida nende vaatlustest. Voolimine on algastmes rohkem töö mälu järgi, kui eseme järgi. Vaba tööna peab lubama voolida kõike, ka loomi ja inimesi. Enamasti õnnestub voolimine paremini kui joonistamine.

Ruumilise ettekujutuse loomiseks kasutame geomeetrilisi põhivorme, mida saab siduda sarnaste loodusvormidega. Kuul, silinder, koonus, muna ja nende osad on olulised just siis, kui töötatakse plastiliiniga. Nurkadega vorme on väga raske voolida.

Voolimise ja joonistamise suhe tundides peaks esimesel ja teisel klassil olema võrdne, kuna lastele sobib voolimine rohkem, kui täpne kujutamine. Kolmandal aastal peaks ühe kolmandiku ajast kasutama voolimiseks.

I	aste	Esemete tuntav edasiandmine lihtsustatud vormis või mõne iseloomuliku tunnuse esiletõstmisega.
II	aste	Lihtsate vormide täpne kujutamine.
III	aste	Taimeosade ja teiste raskemate vormide täpne kujutamine.

- IV aste Voolimise kasutamine ruumilise ettekujutuse saamiseks ja kujundite selgitamiseks, mida joonistades nii selgelt edasi ei saa anda.

4.3.14 JOONLAUAJOONIS

(PROJEKTEERIMINE)

Üldine ülesanne: Rikastada ja parandada laste ruumilist taju. Abivahendid puhtaks, täpseks ja kiireks tööks.

Sirkel, kolmnurk ja joonlaud tagavad täpse töö ja aja kokkuhoiu. Joonistamise eeltööks on joone jaotamine kaheks või enamaks sama pikaks osaks, nurga poolitamine, üksikute reeglipäraste vormide joonistamine ringi sisse.

Hiljem peavad õpilased saama kujutluse vähendatud mõõtmetest, mille järel mõõdetakse ja joonestatakse tasapinnalised kehad tasapinnale.

- I aste Mõõtkava ja mõne sellele kohandatud pinnakonstruktsiooni kujutamine.
 II aste Joonis ja plaan.
 III aste Lihtsate kehade analüüs
 IV aste Tööstusliku joonistamise ülesanded.

KOKKUVÕTE

E.Lenderi gümnaasium oma üle kolme aastakümne kestnud tegevusega annab küllaltki hea ülevaate meie joonistusõpetuse tollastest lähetest, arengutendentsidest, suundumustest.

Teatud komplitseerituse toob ajaloolisse vaatlusesse see, et sageli kajastuvad meetodikute eesmärkides oma aja eesrindlikud pedagoogilised vaated, kuid rakendatav meetod on minevikuahelates. /23, lk. 4/

Väljaspoolt Eestit tulnud pedagoogilised ideed leidsid siin rakendamist ja andsid oma panuse Eesti kooli, s.h. kunstiõpetuse arengule. Pedagoogika muutus lapsekesksemaks.

Ch. Hoeppener ütleb oma metoodikaõpikus: " Kunsti võib vaid nii eesmärgiks seada, et ta võtab osa harmooniliselt arenenud inimese kasvatamisest. Ta moodustab ühe osa oma inimlikust täiuslikkusest. Kool peab aitama õpilase elust kunstiteost kujundada, mitte püüdma kunsti iga õpilase elusisuks muuta."

KASUTATUD KIRJANDUS

1. Eesti biograafilise leksikoni täiendusköide. - Tln., 1940
2. Eesti kunsti ajalugu 1. kd. I. - Tln., 1975.-384 lk.
3. Eesti kunsti ajalugu 1. kd. II. - Tln., 1977.-550 lk.
4. ENE nr. 5. - Tln. 1990
5. ENE nr. 7. - Tln. 1995
6. Gabral H. Kunstiõpetusest Eestis 1920. aastatel.//
Haridus. - 1990. - Nr. 9. - lk. 43 - 45.
7. Gaizauskas - Sarmiste M. ELG: Lenderlased vabas maailmas. -
Uppsala., 1979. - 223 lk.
8. Hoeppener Ch. Hilfsbuch für den Zeichen-unterricht an
allgemein bildenen Schulen. - Reval., 1911.
- 153 lk.
9. Kiirats M. Tartu Õpetajate Seminar 1828 - 1928. -
Tartu., 1929. -528 lk.
10. Kivi A. Joonistamisõpetus I. - Tln., 1921.-124 lk.
11. Kivi A. Joonistamisõpetus II. - Tln., 1923.-112 lk.
12. Kivi A. Eesti Graafika kodule ja koolile. - Tln.,
1920
13. Kivi A. 50. a. //Õpetajate Leht. - 1933. -Nr. 12
(128)
14. Lender E. Minu lastele: Mälestused. - Stockholm.,
1967. - 279 lk.
15. Läti H. Johannes Greenberg. - Tln., 1990.-93 lk.
16. Lühike ülevaade Lenderi
tegevusest. - Tln., 1932
17. Mark K. Tütarlaste Erahumanitaargümnaasiumi 25. a
-44 lk.
Voolimisõpetus. - Trt., 1925. - 29 lk., joon.
18. Nurk T. Mõnda Stieglitzi kunsttööstuskoolist.//Töid
kunstiteaduse ja kriitika alalt. - 1976. - Nr.
1. - lk. 158 - 166
19. Nurk T. Kõrgem kunstikool "Pallas" 1916 - 1940. -
Tln., 1977.-223 lk.
20. Ollik V. Päts 60-aastane// Eesti kool. - 1938. - Nr. 6
21. Pihlak E. R. Nyman. Lühike ülevaade elust ja

22. Päts V. tegevusest. - Tln., 1956
Eesti rahvariie ja ornament I, II. - Tln., 1926
23. Päts V. Eesti vöökirjad. - Tln., 1926
24. Remmel A. Joonistamise ja kunstiõpetuse metoodika põhijooni I, - Tln., 1981.-120 lk.
25. Remmel A. Joonistamise- ja kunstiõpetuse metoodika põhijooni I:-Tln.,1981.-61 lk..
26. Ridali.a Joonistamisõpetus I - VI kl. - Tln., 1959. - 222 lk.
27. Sirk V. Kutseharidus Eestis 1917 - 1920. - Tln., 1989. - 238 lk.
28. Tallinna linna riikliku arhiivi Tallinna linnavalitsuse haridusosakonna fond
29. Välis-Eesti kunstnikke. - Väike bibliograafiline leksikon. - Rooma - Toronto., 1980

SUMMARY

The theme of this graduation thesis is "The art teachers of the E. Lender Secondary School in 1918-1940".

The thesis deals with the problems of art teaching in Estonian schools in the beginning of the XX century. This research is based on references and consists of four chapters.

The first chapter gives the review of the forming of Estonian art teachers, their preparation and about European and Russian influence.

The second chapter is about the Girls' Private School of E. Lender, which was the only elementary school for Estonian girls.

The third chapter deals more precisely with the creation and achievements of thirteen art teachers of the E. Lender Secondary School.

The fourth chapter presents the methods of Ch. Hoeppener. This method is one of the fundamentals of the Estonian art-teaching.

TÖÖPLAANID

LÜHENDID

- Tj. = seinatahvljoonis või joonistamine võimalikult üksikasjalikult kasutades joonistusosalust
- Pj. = pintslijoonis, maalimine ilma ettejoonistamiseta, või pindade toonimine
- Ml. = maalimine lokaaltoonidega
- M. = maalimine
- Søj. = sõejoonis
- Plj. = pliiatsijoonis
- Sj. = sulejoonis
- V. = paberi voltimine
- L. = paberi lõikamine
- Pl. = plastiliinist voolimine

TÖÖPLAAN ESIMESEKS AASTAKS

nädal	tehnika	ülesanne	joonistamise temaatika I	joonistamise temaatika II	voolimine
1.	Tj. Sj. Pj. Plj.	ring kera	ringjoone, ringi pinna, kera kujutamine		
2.	Sj. Tj. Pj.	ring, ringjoon		rist ja pärg või õuna jaotamine neljaks võrdseks osaks	kera ja palju ühesuguseid kerasid
3.	L. V. Tj.	ring, ovaal, sirge, munakuju	joonistada, välja lõigat ja võrdseteks osadeks jaotada ümmargused kujundid		
4.	Pj. Sj.	ovaal, munakuju, kuul ja silinder		ovaali maalimine	hantli voolimine
5.	Pj.	ringi pindala ringi pindala (silinder)	kera maalimine	maasilida ritta ühesuured ringid	voolida jämedaid ja peenikesi silindreid, neist palmi- kuid punuda
6.	Tj. Sj. L. V. Sj.	muna kuju	muna joonistamine ja osadeks jaotamine		
7.	Plj. Sj.	muna kuju		munakujuline kruus	vaba valik
8.	Tj. Plj.	ovaal, sirge	pildiraam		
9.	Plj.	ovaal (silinder)		rõõndaaken	taignarull
10.	Plj. M.	vabajoonis	pilt raamis		
11.	Plj. M.	vabajoonis (kunklik vorm)		mida alnast näha võib	sidrun või apelsin
12.	Tj. Søj. Tj. Søj.	ring ring(kera) sirge	pall	rõõgamäng, rõõgas	kroketikuul mast

nädal	tehnika	ülesanne	joonistamis- temaatika I	joonistamis- temaatika II	voolimine
8.	Plj.M. Plj.M.	täisnurk ring	vihik	märklaud	kuulide rida taskukell
9.	Plj.M. M.	vabateema ring, värvide valimine	mida ma vihi- kuga teen	märklaud	
10.	Tj.Sõj. Tj.Sõj.	ring ja lehe-rood täisnurk	luuderohu- leht	tuvimaja	
11.	Plj.Sj. Plj.M.	leherood luuderohu- leht	luuderohu-leht	õues:kukk, kanad,koer	kella kett
12.	Pj. Pj.	vabad vormid, värvi- harjutus pintsli- harjutus	Ääris kordu- vatest motiivi- dest, mis eri- nevad hele- duselt	piparkoogi- vormid	
13.	Tj.Sõj. Plj.	terav-ja nürinurk terav-ja nürinurk	Ääris	oksad skemaatilisel	raudahi (koonus)
14.	Plj. Tj.Sõj.	Terav-ja nürinurk ringi jaotamine	draakon (koos nõoga)	läbilõige apelsinist	
15.	Plj.M. Plj.	vabajoonis ring	lohe tuleb külasse	läbilõige apelsinist	teravatipu- line koonus
16.	Plj.Sj. M.	mälutöö ring	luuderohu-leht	terve ja poolitatud apelsin	

nädal	tehnika	ülesanne	joonistamis- temaatika I	joonistamis- temaatika II	voolimine
17.	Tj.Sõj. Tj.Sõj. Plj.	sega- vormid sirgjoon	vapp	redel	lillepott
18.	Plj.Sj. Plj.M.	ovaal vabajoonis	akaatsialeht	milleks vajotakse redelit	
19.	Pj. Tj.Sõj. Sj.L.	ovaal täisnurk	akaatsialeht	kirjaümbrik eest ja tagant	Lehter
20.	Pj.Plj. Plj.	mälutöö täisnurk	erinevad puud	kirjaümbrik aadressi ja margiga	
21.	Plj.M. Plj.M.	vabajoonis täisnurk	erinevad puud	kirjaümbrik	loom(kukk)
22.	Tj.Sõj. Sõj. Plj.	muna kuju köverjoon	tõru või tulp	võti	
23.	Pj.Sj. Plj.Pj.	pintsli- harjutus köverjoon	tõru või tulp	erinevad võtmed	kohvi- kann
24.	Tj.Sõj. Sj.Pj.	segavormid pintsli- ülesanne	kastekann	poolkuu	
25.	Plj. Plj.	segavormid muna kuju	kastekann	munapeeker	
26.	Tj.Sõj. Plj.M.	ring vabajoonis	maerjalill	koogi küpsetamine	munapeeker muna
27.	Plj.Pj.M. Tj.Sõj.	ringi jaotamine osadeks sirgjoon	maerjalill	õrestikuga maja esikül	

TÖÖPLAAN TEISEKS AASTAKS

nädal	tehnika	ülesanne	joonistamis- temaatika I	joonistamis- temaatika II	voolimine
28.	Pj.	kõverjoon	südamete maalimine		
	Plj.M.	Vaba fantaasia		vapiloom	
29.	Tj.Sõj. Plj.	täisnurk, kolmnurk	hoiatus- tahvel		
	Tj.Sõj. Plj.	kõverjoon		haamer ja kirves	korv pudeli ja kooki- dega
30.	Plj.M. L. Pj.	vaba joonistus lehevormid		õitest ja lehtedest pärj	kirsid
31.	Plj.	kõver- jooned	lihtsad lehe- vormid(haab, paju,pappel)		
	Tj.Sj.	kõver- jooned		kaheksate ja teiste silmuste read	uksekoputi
32.	Plj.	ovaal	nimega uksesilt		
	Plj.M.	vaba joonistus		esimene vaheajapäev	vaba teema

nädal	tehnika	ülesanne	joonistamis- temaatika I	joonistamis- temaatika II	voolimine
1.	Sõj.Tj.	kordamine	ring,ovaal, muna,vertikaal horisontaal		
	Sõj.Tj. Sj.	muna, ovaal		nägu	suur kera
2.	M.	värvi- ülesanne	roheline,lilla oranži,pruuni, halli segamine	tahvel,tabel	
	Sõj.Tj.	ringi keskpunkt	ringi horison- taalne ja vertikaalne lõbilõige, ruudu joonista- mine ringi sisse		
3.	Plj.Sõj.	täisnurk, värvide segamine		tabeli värvi- mine kollaseks ja halliks	kuuli lõbilõige
4.	Tj.Sõj.	ring,selle keskpunkt sirgjoon	päike,selle kiirte võrdne pikkus ja vahe- suund kesk- punkti järgi		
	Plj.M.	vabajoonis		lauapalve	
5.	Plj.Sj.	ring ja sirgjoon	päike või tuuleroos		
	Tj.Sõj.L	terav ja nürinurk		teravad ja lamedad tipud: majad,kirikud	vaba teema
6.	Pj.	pintslis- harjutused ringjoon	ääris või muster joon- test ja pindadest		
	Plj.Pj.	terav-ja nürinurk		erinevad katused	lusikas
7.	Tj.Sõj.Sj.	täisnurk	viirik		
	Plj.Sõj.			kringel	poolkera: müts,võti

nädal	tehnika	ülesanne	joonistamis- temaatika I	joonistamis- temaatika II	voolimise
8.	M.Plj. Plj.M.	ring vaba- joonis	pall	rõngamäng	kett
9.	Plj.M. Pj.M.	vabajoonis ringikuju- line pind	pallimäng	kirsside maalimine	ukseketi haak taskukell
10.	Tj.Sj.Sõj. Tj.Sj.Sõj.	täisnurk täisnurk	tahvel	vihik	loom
11.	Plj.Tj. Sj.	ovaal	kettide joonistamine vasaku ja parema käega	kirjaümbrik	ploom
12.	Plj.M. Plj.Sj.	täisnurk kõverjoon (silinder)	tahvel	silmuste rida	haagid ja Sõsid
13.	Tj.Sõj.Sj. Tj.Plj. Sõj.	muna kuju muna kuju poolkera, silinder	ploom	veepudel (veiniklaas)	lamp (skeem)
14.	Pj. Plj.M.	muna kuju vabajoonis (poolkera, silinder)	värviliste munade maali- mine	pilt puna- mutsikesest	lühter
15.	Plj.M. Tj.Sõj. Sj.	vabajoonis kõverjoon	munaotsijad- lihavõtte- jänesed	sireli leht paju leht	võti
16.	Pj. Sõj.Tj.	ring ja vabad vormid ring ringjoon	pintsliharju- tused ringis lehtedepärg	ratas	kaunistusega võti

nädal	tehnika	ülesanne	joonistamis- temaatika I	joonistamis- temaatika II	voolimise
17.	Tj.Sõj.Sj. Tj.Plj.	täisnurk segavormid	lipp	rippuv lukk	jõulukink endale
18.	Plj.M. Plj.	täisnurk segavormid	erinevad lipud	ripplukk ja selle võti	
19.	Tj.Plj. Tj.Sõj. Plj.	munakuju täisnurk	lusikas	teenäit, aed	madu
20.	Plj.M. Plj.M.Pj.	vabajoonis kõverjoon	sõnalemine	juurvilja joonistamine	juurvili
21.	Sõj.Sj. Plj.M.	Kõverjoon vabajoonis	silmaused ja figuurid neist	aias	kastekann
22.	Plj.Sj. Tj.Sj.Plj.	kõverjoon täisnurk	pirn	võimlemis- riistad	kastekann
23.	Tj.Plj. Plj.M.	ovaal vabajoonis	akaatsia-leht	võimlemine	torn
24.	Pj.Sj. Plj.	ovaal ovaal ja ring	akaatsia-leht	lunemarja leht ja vili	marjad
25.	Tj.Plj. Pj.	sirg-ja kõver- jooned ovaal ja ring	pesunõör	lunemarja leht ja vili	
26.	Plj.M. Sõj.Sj.	vabajoonis kõverjoon	pesimine ja triikimine	riidepuu	riidenagi
27.	Sj.Sõj. Plj.	kõverjoon kõverjoon	südamed	vapp	

nädal	tehnika	ülesanne	joonistamis- temaatika I	joonistamis- temaatika II	voolimine
28.	M.	värvi- harjutus	sinine ja hall taevas		
	Plj.M.	sirgjoon		sõrestik	
29.	Plj.	mälu- joonis	akaatsialeht		
	M.	pintsl- harjutus		kirsid või pirnid	laud
30.	Tj.Sõj.	ring, leherood	pärnialeht		
	Plj.M.	vaba joonistus		punamütsike	
31.	Plj.	mälu- joonis	joonistada võimalikult palju asju, mida on aasta jooksul joonistatud		madu
32.	Pj.		pärnialeht		
	Plj.M.	vaba joonistus			

TÖÖPLAAN KOLMANDAKS AASTAKS

nädal	tehnika	ülesanne	joonistamis- temaatika I	joonistamis- temaatika II	voolimine
1.	Plj.	kordamine	kõigi tuntud joonte ja kujundite joonistamine		kera, selle mõõtmine
	Tj.Plj.	lõikumine, ristumine		heintained	
2.	Tj.Sõj. Plj.	struktuur	tamme-leht		
	M.	pintsl- harjutus		tamme-leht	
3.	M.	pintsl- harjutus	tammeleht		
	Sõj.Plj.	vabajoonis jooksmine		võidujooks	
4.	Tj.Sõj.	ring	ringi jaota- mine kuueks		
	Sõj.	kõverjoon		kruus	
5.	Plj.	ringi jao- tamine kuueks	täheke ringi sees		
	Sj.Pj.	pintsl- harjutus		kruus	
6.	Pj.	värvi- ülesanne	värvide vali- mine ja tähe- keste tooni- mine		
	Pj.L.	pintsl- harjutus		õite kokku- pähkel 6-st kuni 12-st lehest	
7.	Plj.M.	vabajoonis kummardus	põllutus		
	Plj.	silmemõõt		termomeeter	
8.	Sõj.Tj. Plj.	kontuur	õun või pirn		õun, pähekel või sibul
	Plj.	struktuur- ne joonis		termomeeter	

nädal	tehnika	ülesanne	joonistamis- temaatika I	joonistamis- temaatika II	voolimine
9.	Plj.	struktuur- ne joonis	õuna või pirni läbilõige		
	Plj.	struktuur- ne joonis		termomeeter	
10.	M.	värvide leidmine	õun, pirn siluetid ja segatsoonid		
	Plj.M.	vabajoonis		pakane või leitsak	
11.	Tj.38j.	visand	pudel		pung, tõru vaas
	Tj.38j. Plj.	ringi jao- tamine kaheteist- kümneks osaks		rosett	
12.	M.	pintslis- harjutus	pudel, valguse peegeldumine		
	Plj.	ring, selle keskpunkt		maarjalill või aster skemaatiliselt	
13.	Plj.38j.	mälujoonis	tammelaht		
	Plj.	ring		õie skeem	
14.	Tj.38j.	struktuur- ne joonis	kastanilaht		
	Fj.	värvide segamine		õite maasimine	
15.	Plj.	struktuur	kastanilaht		
	Plj.	mälujoonis		hobune	
16.	Fj.	pintslis- harjutus	kastanilaht, siluetid		põrnikes, rosett
	Plj.M.	vabajoonis		illustratsioon luuletusele (Goethe)	
17.	Tj.38j.	kolmnurk	erinevad kolmnurgad		
	Tj.38j.	struktuur		vahtralaht	

nädal	tehnika	ülesanne	joonistamis- temaatika I	joonistamis- temaatika II	voolimine
18.	Plj.	struktuur	liblikatiib		
	Plj.	struktuur		vahtralaht	
19.	Plj.	struktuur	liblikatiib		
	M.	värvide leidmine		vahtralaht sügisvärvides	
20.	M.	värvi- harjutus	liblikatiib		idanev uba, herbes või leht
	Fj.	pintslis- harjutus		mapikaunistus	reljeefselt
21.	Plj.M.	vaba- joonistus	hiigelsuur mängurong		
	Fj.	pintslis- harjutus		mapikaunistus	
22.	Plj.	lõikumine	volditud paberi jooned		
	Fj.	pintslis- harjutus, värvide valimine		mapikaunistus	
23.	Tj.38j.	visand, lõikumine	tass alus- tassiga (visand)		
	Plj.	sirgjoon, täisnurk		klassiaken	
24.	Plj.Fj.	sümmeetri- line visand	minu tass visand ja siluett		kala, sisalik või iseloomulik ehitis: torn värav
	Plj.	sirgjoon, täisnurk		klassiaken	
25.	38j.Plj.	struktuur	puu kasvamine		
	Plj.M.	värvi- ülesanne		klassiaken seest-ja väljast poolt	
26.	Fj.	pintslis- joonis	pajurbade siluetid		
	Plj.	ringi jao- tamine 5ks		meespea	

TÖÖPLAAN NELJANDAKS AASTAKS

nädal	tehnika	ülesanne	joonistamis- temaatika I	joonistamis- temaatika II	voolimine
27.	Plj.Sj. Pj, M.	mälutöö pintsli- harjutus	kastanileht	meelespea õis ja leht	
28.	M. Sõj.Plj.	pintsli- harjutus struk- tuurne visand	rediseed	erinevad tööriistad: käärid, tangid	
29.	Plj. Plj.M.	lõikumine, mälujoonis vabajoonis	heintaimed või käärid naela otsas rippumas	aiatöö	isik muinas- jutust või muistendist: nõid, küübus
30.	Pj. Plj.	pintsli- harjutus mälutöö	heintaimed	liblikatiib	
31.	Plj. Tj.Sõj.	struk- tuurne visand kõverjoon	nuga, kahvel, lusikas	visandid kübaratest	
32.	Plj. Plj.	struk- tuurne visand mälutöö	saag	varem joonis- tatud loomad, lehed	

nädal	tehnika	ülesanne	joonistamise vabateema	joonestamine
1.	Plj. M.	visand pintsli- harjutus segu- värvid	aster ülalt- vaates aster	joonestus- vahenditest vestlemine ja nende proovi- mine, tuttavate joonte, nurkade ja kujundite joonestamine
2.	Plj. Plj.	struktuur- ne joonis- tamine mustri kavandami- ne	leht või taime võra astritest roseti kujundamine	
3.	Tj.Sõj. Plj. Plj.	perspek- tiiv perspek- tiiv	"umbrik "umbrik erine- vate nurkade alt	
4.	Tj.Sõj. Pj.	perspek- tiiv värvi- ülesanne	lillepott lillepott	üks või kaks mõõtkavi
5.	Plj. Plj.	perspek- tiiv perspek- tiiv	lillepott lillepott eri- nevatest vaatenurkadest	
6.	Plj. Plj.	mälu- ülesanne mälu- ülesanne	loom(lehm) lehm ja vasikas	
7.	Plj.	struktuur	"sugisene leht, viinapuu leht	viinapuu leht
8.	Plj. M. Plj.	struktuur värvi- ülesanne mälutöö	viinapuu leht kehaosade proportsioonid	

nädal	tehnika	ülesanne	joonistamise vabateema		joonestamine
9.	Plj.	mälutöö	valves		
	Plj.		seismine		
	Plj.	perspek- tiiv		lebav vihk	4-6 ringi neisse
10.	Tj.Sõj.	perspek- tiiv	anum		joonistatud korrapäraste kujunditega
	Pj.	lääge		lääge anuma pinnal	
11.	Pj.Sj.	siluett või struk- tuur		hoosulg	
	Plj.Sj.	visand	hoosulg		
12.	Sõj. või Plj.	perspek- tiiv	lauaplaat		
	Pj.	mälutöö		vahtraleht või mõni muu varem joonis- tatud leht	
13.	Sõj. või Plj.	perspek- tiiv	lauaplaat		
	värvil. Plj.	visand ja värvi- harjutus	värvide kokkusobitamine: sein ja mööbel, kleit ja vöö		
14.	värvil. Plj.	visand ja värvi- harjutus	värvide kokkusobitamine: sein ja mööbel, kleit ja vöö		jooned ja nurga jao- tamine osadeks
15.	Tj. Sõj. Plj.	mälutöö	inimene lebamine		
	Tj.Plj. Sõj.	mälutöö		rannal rohu sees lebamine	
16.	Plj.	struktuur		liblikas	
	Plj.	struktuur		liblikas	
17.	M.	värvi- ülesanne		liblikas	
18.	Plj.	mälutöö	koerad		värvilisest klassist akna visand
				koerad	

nädal	tehnika	ülesanne	joonistamise vabateema		joonestamine
19.	Pj.	siluettid, lõikumine	kitsad lehed, rohukõrred		
	Pj.	siluettid, lõikumine		grupp nõusid	
20.	Plj.	mälujoonis	hoosulg		
	Tj.Sõj. Plj.	perspek- tiiv		tass	
21.	Pj.	siluett	tass		
	Plj.	mälutöö		tass kõrgemal või allpool silmapiiri	
22.	Plj.	struktuur	urbadega paju- oksad		klassiplaan
	Pj.	siluettid		oksad	
23.	Plj.M.	mälutöö, illus- treerimine	lehmakari karjuse ja koeraga		
24.	M.	värvide segud	taevas ja meri (enne seda jalutuskäik)		
25.	Plj.	struktuur	piimulad		
	M.	värvide sobivus		piimulad	
26.	Plj.	perspek- tiiv	riiplamp		riiplamp
27.	Plj.	struktuur	erinevad profiilid		
	Plj.	mälutöö		liblikas	joonis majauksest
28.	Tj.Sõj. Plj.	perspek- tiiv	rattarehv ja kolmnurk erinevates asendites		
29.	Plj.	ringi kehenda- mine	lõvilõug (looduse järgi)		
	M.	siluett		lõvilõug	
30.	Sõj.	struktuur	lõvilõua leht		
31.	Plj.	mälujoonis	seismine ja lebamine		

TÖÖPLAAN VILENDAKS AASTAKS

nädal	ülesanne	vaba joonistamise teema	joonestamine
1.	horisont, silmapunkt skemaatiline joonistamine	telefonipostidega tee ninad	prisma põhijoonis
2.	kõrgem ja madalam horisont	vaade merele või põllule kõrgelt või madalalt kohalt	lõikamine, kleepimine
3.	koondumispunkt visand koondumispunkt	vagudega pöld lind poolavatud uks või aknaluuk	
4.	siluetid struktuur	lind moon(tulp)	
5.	perspektiiv struktuur	prisma moon(tulp)	
6.	varjud varjud(värvil.)	prisma moon(tulp)	püramiidi põhijoonis
7.	perspektiiv, visand mustri kujundamine	prisma erinevates seisangutes rosett moonidest(tulpidest)	parkett-küljeseinad akende ja ustega
8.	varjud, pintslijoonis mustri kujundamine	prisma rosett	
9.	vaba joonistamine mustri kujundamine	külatänav võõrastemajaga rosett	perspektiiv
10.	perspektiivne visand perspektiivne visand	raamatud keedupott (taignarull)	

nädal	ülesanne	vaba joonistamise teema	joonestamine
11.	perspektiiv, varjud perspektiiv, varjud	raamatud keedupott (taignarull)	
12.	varjutamine varjutamine	raamatud taignarull, keedupott	
13.	perspektiiv, visand	lillepott ring kui põhijoonis, samm	
14.	mälujoonis perspektiivne visand vabajoonis	lillepott erinevates seisangutes hobune, karu ümarmune kaenega karp, perspektiiv	
15.	värvilised varjud skitseerimine	lillepotid saabas	
16.	struktuurne joonistamine skitseerimine	kõrv saabas	
17.	perspektiivne visand	tikutoots erinevates seisangutes heintaimede 3ied	
18.	struktuurne joonistamine varjutamine	tikutoots heintaimede 3ied	kirstu projektsioon
19.	visand muster	viljad(õun) riseljõõtikand lilleõitest	
20.	varjutamine muster	viljad riseljõõ	

nädal	ülesanne	vaba joonistamise teema		joonestamine
21.	varjutamine	viljad		
	mälujoonis		lillepott	
22.	skitseerimine	kaasõpilane		
	visand, perspektiiv		läikega nõud	
23.	mälujoonis	tikutöös erinevates asendites		koerakuut
	varjutamine		nõud	
24.	perspektiivne visand	aknanišš või toanurk		
	varjutamine		nõud	
25.	perspektiivne visand ja varjud	aknanišš		
	skitseerimine		käsi	
26.	varjutamine	aknanišš		
	skitseerimine		käsi	
27.	perspektiivne visand	värvilised laternad		
	perspektiivne visand		lill	
28.	lõikumine	tulbiõis, huatsint	lill	
	varjud, värv		lill	kellakäpi projekteerimine
29.	lõikumine	tulbitaim		
	varjutamine		laastukorv	
	perspektiivne visand			
30.	varjutamine	tulbiõis		
	visand, varjutamine		laastukorv	

nädal	ülesanne	vaba joonistamise teema		joonestamine
31.	mälujoonis	kõrv		
	varjutamine		laastukorv	
32.	vaba joonistus	minu töölaud		
	perspektiiv			
	vaba joonistus		kõõginõud	

TÖÖPLAAN KUUENDAKS AASTAKS

nädal	tehnika	vabakäejoonise teema	joonestamine
1.	Sõj.	matt prismakujuline ese: perspektiivi joonistamine	ellips
2.	Sõj.	varjutamine	
3.	Plj. ja	lillede skitseerimine, varjutamine või	
4.	M.	maalimine	
5.	Sõj.	matid kolmnurksed esemed (vaas, lamp),	
6.		skitseerimine, üles joonistamine,	
7.		varjutamine	
8.	Sõj. või	2-3 värvitoonis lind	koonus
9.	M.		
10.	Plj. või	varjude vaatlemine looduses,	
	M.	skitseerimine ja sellele järgnev mälu töö	
12.	Sõj.	hele ese peegeldava pinna peal või ees	
13.			
14.			
15.	M.	lillepottide maalimine erinevatest	kera
16.		külgedest, 2-3 tooniga	(värvilised laternad)
17.	Plj.	puuvilja joonistamine ja varjutamine	
18.			
19.	Sj.	laastukorv või pudelit või puidust	
20.		pott	
21.	Plj.	enda käe joonistamine	
22.	Sõj. või	potilillede maalimine (väikeste	
23.	M.	lehtedega), lõikumised, valgus ja varjud	
24.		ning läige	
25.	Plj.	mälu töö	
26.	Sõj.	kipsornament	
27.			
28.	Plj.	lillede joonistamine	
29.			
30.	M.	lille maalimine	
31.	Sõj. Plj.	2-3 raamatu skitseerimine,	
32.	või Sj.	joonistamine, varjutamine	